

Újszárvas

Ára 9,50 lej, 800 Ft

IRODALOM / MŰVÉSZET / TÁRSADALOM / KULTÚRA

Lakatos-Fleisz Katalin
Mégis kinek a Velencéje?

Simon Judit
Folytatódó Vidnyánszky-
varázslat Kolozsváron

Vass Tibor
Semplény Csukcsföldön

2024
Október

Irodalom

- 4 **Vass Tibor**
Semplény Csukcsföldön (*vers*)
- 5 **Pámer Gábor**
Katka-blues (*próza*)
- 6 **Friedl Viki**
Vasalás (*vers*)
- 11 **Tófalvi Zselyke**
Történetek a szerelemről (*próza*)
- 13 **Ungár Péter**
Steti; A Fáraó álma (*vers*)
- 14 **Agnes Gerner**
Tulipánok (*vers*) – Sall László fordítása
- 17 **Mikola Emese**
Szőlőpor; Végre, egy ember! (*próza*)
- 21 **Cseh Katalin**
Bejárati ajtó (*vers*)

Galéria

- 22 **András Bernadett**
Dreams of a Hybrid Nation –
Csóka Szilárd Zsolt és Herman
Levente kiállítása a marosvásárhelyi
Art Nouveau Galériában

Esszé

- 32 **Lakatos-Fleisz Katalin**
Mégis kinek a Velencéje?

Dialog/Párbeszéd

- 34 **Doina Gecse-Borgovan**
Ninaki – Vallasek Júlia fordítása

Kultúra

- 36 **Jakobovits Márta**
Tandemszárnyalás – Jankó Szép
Noémi és Márton Katalin kettős
repülése

- 39 **Gálfalvi Ágnes**
Ugyanakkor, ugyanott és nagyjából
ugyanúgy

Oktatás

- 41 **Domokos Boglárka Orsolya**
SzóTér: Az oktatás nyelvi világa

Kritika

- 43 **Bozsódi-Nagy Orsolya**
Hány bőrt lehet egy idegenről
lehúzni? – Fede Álvarez: Alien
Romulus (*film*)

- 45 **Simon Judit**
Janovics. Folytatódó kolozsvári
Vidnyánszky-varázslat (*színház*)

A CÍMLAPON: Csóka Szilárd Zsolt: *Hybrid Nation*, olaj,
vászon, 6 db 40 × 30 cm, 2023

A HÁTSÓ BORÍTÓN: Herman Levente: *Stephen Hawking
és a Trójai faló a NOÉ-sorozatból*

Összekötött történetek

Két kötettel tiszteleg kiadónk, a Holnap Könyvek a Holokauszt 80. évfordulóján az áldozatok emléke előtt. Méghozzá két nagyváradai túlélő, két nő könyvével. Két könyvvel, melyek története, utóélete is különleges. A szerzők mindketten váradiak, s ez annak ellenére igaz, hogy egyikük sem ebben a városban született, s nem is itt haltak meg. Simon Magda és Harsányi Zimra ez a két asszony. Előbbi legkevesbé költőként ismert, ám 1945 első hónapjaiban egy németországi lágerben, Zittauban írt titkon verseket. Harsányi Zimra pedig ugyanazokban a hetekben, hónapokban más német haláltáborokban és munkatáborokban írta hasonlóképpen titokban naplójegyzeteit, majd a hatvanas években publikált ezekből A téboly hétköznapi címen regényes memoárt.

Simon Magda egész fiatalon lett romantikus körülmények között újságíró, szerelmét követve előbb a Brassói Lapok, majd hazatérve a Nagyváradai Napló munkatársa. Aztán a világegés után ismert és sikeres színműíróként, valamint riporterként mondhatni befütt. Sakkmester férje, az ifjúkori szerelem elvesztése után az újabb trauma szólaltatja meg ismét az idős költőt, aki e kései líra darabjait haláláig írja. Életében nem viselte férje nevét, sírján viszont, kérésére, a Karácsonyi Lászlóné felirat szerepel. Harsányi Zimra is színpadi művekkel jelentkezik a sötét ötvenes években, majd része lesz a román és a francia kultúrának, Ana Novac/Novák Anna írói néven. Filmforgatókönyvbe illően nyughatatlan pályát jár be, melynek részletei további kutatások tárgyai lehetnek. Jelentős tehetségről tanúskodó memoárkönyve alighanem a legfontosabb műve, most újra nyomdát látott azon a nyelven, ahogy eredetileg írta. Az első kiadást mára a szakma is jószerevével elfeledte. Simon Magda versei még mélyebbről kerültek most napvilágra, a kézirat fél évszázadig lapangott egy megsárgult dossziéba rejtve, hogy aztán egy költözés nyomán előkerülve visszatérjen Váradra.

Két nő története, akik bár kortársak voltak, aligha ismerték egymást, hacsak az ötvenes években Bukarestben össze nem futottak. Történeteiket az élet írta. Mi csak megtaláltuk, összekötöttük, közreadtuk.

A SZERK.

Újvárad 2024/10

IRODALOM MŰVÉSZET TÁRSADALOM KULTÚRA

IV. évfolyam, 10. szám. Megjelenik havonta.

Benkő J. Zoltán, Both Abigél, Gittai István, Fám Erika, Kinde Annamária, Péter I. Zoltán, Szilágyi Aladár emlékére

FŐSZERKESZTŐ: Szűcs László

VEZETŐ SZERKESZTŐ: Kemenes Henriette

SZERKESZTŐK: Gálfalvi Ágnes (kultúra), Ozsváth Zsuzsa (web), Simon Judit (esszé, kritika), Szabó Anna Mária (művészet)

FŐMUNKATÁRSÁK: Biró Árpád Levente, Boka László, Fazakas Márta, Kőrössi P. József, Magyarai Sára, Tasnádi-Sáhy Péter, Traian Ștef, Ujvárossy László

MŰSZAKI SZERKESZTŐ: Darabont Éva

KORREKTÚRA: Fodor Judit

Szerkesztőség:

Nagyvárad, 410147, str. Nicolae Titulescu u. 1.

Telefon: +40/725-944-956

E-mail: ujvarad@gmail.com

Honlap: ujvarad.ro

Kiadó:

Holnap Kulturális Egyesület (aholnap.ro)

ÜGYVEZETŐ: Laza Erika (+40/0771-652-005)

FELELŐS KIADÓ: Simon Judit elnök

E-mail: ujvaradkiado@gmail.com

Készült a csíkszeredai Alutus nyomdában.

FELELŐS VEZETŐ: Hajdú Áron

ISSN 2783 – 9567

Előfizetési díjak: 3 hónapra 25 lej (2000 Ft postaköltséggel),

6 hónapra 50 lej (4000 Ft), 12 hónapra 90 lej (7000 Ft).

Online-előfizetés: 3 hónapra 15 lej (1000 Ft), 6 hónapra 25 lej

(2000 Ft), 12 hónapra 50 lej (4000 Ft).

A folyóirat előfizethető banki átutalással

(RO39BTRLRONCRT0291922201 lejes,

RO02BTRLHUF CRT0291922201 forintos); Revolut-kártyával

(Kemenes Henriette: 0040/742-098-764); postai pénzes

utalvánnyal (mandat postal, Romániában) az előfizető neve,

címe, valamint az Abonament Revista Újvárad megjegyzés

feltüntetésével. Asociația Culturală Holnap, Oradea,

str. S. Bărnuțiu nr. 14. CUI 34356348; továbbá személyesen

a szerkesztőségben (Nagyvárad, Titulescu u. 1.).

Támogatók:

MINISZTERELNÖKSÉG
NEMZETPOLITIKAI ÁLLAMTITKÁRSÁG

BETHLEN GÁBOR
Alap

iskola
alapítvány

Vass Tibor

Semlény Csukcsföldön*

Az igazi együttérés mindig szótlan.

Jurij Ritheu

Menni fog az, fiam, mondja anyám, útnak úgy meneszt: te legyél csukcsok közt az első bencés, ha már bencések közt első csukcs nem lehetsz. Értem én a tréfát, anyám, rének erdejében a tűnésed. Apám, lehet, értem gyilkos, vad nyomod, a Szovjetből hozott, útravaló mondatod: spóra et labora. Dacból fogom értelmét föl

a szónak. Amikor rájövök, melyik nap mikortájt bolond az órád, imádkozom és dolgozom azon, hogy végezte előtt susmogjam el: én istenem, jó istenem, lecsukcsódik már a szemem. Anyám, fejedem bal szemem legyen autonóm terület, apám, gombafejű nőm, nőtestű gombám, jobb fülemben zsírod legyen az. Hármónk

tarkószőreiről felkeltünkre higgye el az Úr, hogy szövedéke olyan, mint amilyennek az élők és holtak rejtett gyökérhálózatát szedte, vette, teremtette. Utolsó spórám, amíg alszom, vigyázz reám! Vigyázz kedves szüleimre, meg az én Semlényeimre, tudjuk meg, nő-e nagyobbra az inuit menny. Szüleim egyik menyé orosz.

Ágomat egy lóért, legyen vége a háborúnak. Vadatűz-szünetet kössön a termő és a test, hogy mikor állni újra fel kell, ne sír-, de halomra csókolhassuk egymást reggel. Holnap sem lesz növény a gomba, holnap sem lesz állat, legyen könnyű feldolgozni ezt. Mondatot a jó szó, akár kés a fókazsír, szeletelje. Csukcsföldijeim,

bencéseim, s Semlényeim ti mind, jó tudni töletek, hogy a szelet is az Úr elli. S hogy minden haló öröktől fogva szaporodni való.

* „Csukcsföld vagy a Csukcs Autonóm Körzet az Oroszországi Föderáció tagja. Oroszország északkeleti részét foglalja el, területe közel nyolcszor akkora, mint Magyarországé. Határos délnyugaton a Magadani területtel, délen a Kamcsatkai határterülettel, nyugaton és északnyugaton Jakutfölddel. Keleten a Bering-szoros választja el Alaszkától.” (Wikipédia)

VASS TIBOR (1968,
Miskolc) költő,
képzőművész,
a Spanyolnátha
művészeti folyóirat
alapító
főszerkesztője.
Hernádkakon
és Berekfürdőn él.
Legutóbbi
kötete: Mondanom
sem kell: húsz év
Berekfürdő (versek,
Spanyolnátha-
Bereki Irodalmi
Társaság, 2023).

Pámer Gábor

Katka-blues

PÁMER GÁBOR (1974, Budapest) történész, piackutató. A diplomaszerezés után a Duna Televíziónál helyezkedett el szerkesztőként, majd különböző civil szervezetek kommunikációs munkatársa volt. Londonban élt, ahol zongoristaként és piackutatóként dolgozott, majd visszatért Budapestre. Jelenleg történettudományi kutatásokat végez, távmunkában folytatva korábbi angliai munkáját.

Igortelepre költözése után Lukowsky a Körzeti rendelőt, ezt a csendes kertvárosi sörözőt választotta nem éppen másodlagos tartózkodási helyéül, hogy aztán társasházi magányában a pultoslány, Katka szerelmével vigasztalja magát. Ám még egy ilyen banális kapcsolatnak is megvan a maga bő ezerszavas története.

Kezdjük azzal, hogy egy pultoslány elcsábítása talán nem is olyan banális esemény. Férfiként nehéz tudomásul venni, hogy a pult túloldaláról érkező mosoly többnyire csak ellenérték (ami persze még nem jelenti, hogy nincs igényük az elcsábításra). A lehetőség adott, csak nem annyira és nem akárkinek. A csábítás kultúrtörténetének legnagyobb pillanatai sokkal inkább narrációkról, mint személyiségekről szólnak. A narrációk koronázatlan királya a negatív színjáték, amikor nem felkerül, hanem leomlik az álarc – vagyis a szerep, amelynek célja hullám-törő gátként akadályozni a szerelem romboló áradását. Ahogy a kórházi nővért óvja a fehér uniformis, a szigorú tanárnőt pedig az orrára biggyesztett szögletes szemüveg, úgy védi a sörünket átnyújtó szépséget a bárpult barikádja. Kellemes, de idő- és főleg ütemérzék-igényes misszió a kiszabadítási művelet.

Estéknént komlógazdag csobogás és süllő húсок nyálfacsaró gőze töltötte be a zsúfolt kis teret, ami önmagában is elég ok lett volna a betéréshez, de valójában a vendégek iránti figyelmesség korszerűtlen jelensége volt az, ami Lukowsky számára igazán

vonzóvá tette a Körzetit. Eltérően ugyanis más kerületi kocsmáktól, itt mindig kivárták a hivatalos éjjeli zárórát, és sosem kezdték az utolsó negyedórán látványosan felpakolni a székeket. A pult mögött két lány váltotta egymást. Beától, a harsány és dúskeblű külvárosi perszónától (bár ez olykor erőfeszítést kívánt) távolságot tartott; olyan nőt látott benne, akinek a közelsége egyszerre ígéri a fesztelen gyönyört és az öncélú konfliktusok láncolatát. Katka más volt. Nógrádból érkezett, s ahogy nem találta helyét a nagyvárosban, úgy a nagyváros sem találta meg őt. Természetes jóindulatát Lukowsky kifejezetten ennek az érintetlenségnek tulajdonította. Az első naptól fogva kedvelte a lányt. Katka viszont viccesnek találta a férfit, de mindig csak akkor, amikor az éppen semmi vicceset nem mondott. Lukowskyt ez nem zavarta: félreértett *nem-humorát* a pultoslány ösztönös szimpátiájaként könyvelte el. S bár sejtette, hogy az ő vonzalma is félreértéseken, sőt illúziókon alapul, napról napra jobban vágyott ennek a kölcsönös tévharmóniának a labirintusába, vezessen az végül bárhova.

Egy este végül eldöntötte, hogy lezárja a Katkával fennálló ismeretség bevezető szakaszát. Rossz napot választott: a Körzeti rendelő pénteken mindig tele volt vendégekkel. A részeg hímek hiénákként tolongtak a pultnál, Katka megállás nélkül csapolta a sört, és hol kényszeredetten, hol őszinte hahotával nevetett a százszor hallott kocsmai poénokon. Lukowsky levágódott az egyetlen üres székre, figyelemre se méltatva a szomszéd asztalnál poharazó harmincas egyetemisták fürkésző pillantásait.

A Körzetiben a kiszolgálás hibrid módon, cseppfolyós szabályok szerint zajlott: sört a pultnál, ételt az asztalnál, de egyeseknek – öreg törzsvendégeknek, részeges helyi ügyvédeknek – kivételesen az italt is az asztalhoz vitték. Lukowsky eddig nem tesztelte saját státusát, mert tartott tőle, hogy a férfiként élvezett megkülönböztető figyelmet, aminek tévedhetetlen jeleit kezdetektől fogva észlelte, vendégként már nem feltétlenül kapja meg. Így aztán jólesően nyugtázta, hogy Katka végül kijött hozzá.

– Hozhatok valamit az úrnak? – kacérkodott.

– Egy pilzenit kérnék, desszertnek pedig egy szelet rántott sajtot.

- Pohárral lesz a pilzeni?
- Ne sértegesen, kisasszony. Kriglivel kérek.

Az egyetemisták összeröhögtek.

- Hallottad? Sajtot rendelt desszertnek.

Lukowsky megbabonázva figyelte Katka távolodó alakjának kontúrjait, amely ebből a szögből még ismeretlen volt számára, akár a szakács sosem látott személye a konyhán. Ellentétben a váltótárs Bea kihívó és pattogó riszálásával, Katka csípője ráérősen, egy háromnegyedes blues nyugalmával ringott – de pont csak annyira, hogy Lukowsky képtelen legyen eldönteni: neki szól-e a mutatvány, vagy ez így természetes.

– Szerintetek nekem szólt a mutatvány, vagy ez így természetes?

A fickók zavartan összenéztek, egyikük cérnahangon felnevetett.

– Elmondanátok nekem is azt az előbbi viccet, fiúk?

Az asztaltársaság tagjai szép sorban elhallgatnak, csak egy tagbaszakadt pofa méregette még egy darabig elnéző mosollyal, a visszavonulók kényszerű engedékenységgel az arcán. Katka megérkezett, és az asztalra tette a sört.

A pultoslányok (akárcsak a kórházi nővérek) nagyon is tisztában vannak a szerepük vonzerejével, miközben a munkájuk nehézségeit is szeretik ecsetelni. Az igazi nehézség azonban nem az, amit ők annak vélnek – korai nyitás, késői zárás, mosogatás és hordógörgetés –, hanem a főnök és a szolga összeegyeztethetetlen szerepe, amit egyszerre és egy személyben kell eljátszaniuk az életnek ebben az irracionálisan sűrű szegletében, olyan ritka emberi képességek hasznosításával, mint arányérzék, stílusérzék, humorérzék. Katka – a pultoslányok többségéhez hasonlóan – csak korlátozottan birtokolta ezeket az adottságokat, ösztönei azonban megsúgták neki, hogy érdemes megvárni, amíg a konfliktusok önszabályozó mechanizmusa végül megoldja a helyzetet. Az üres tállal egyet hátralépve figyelte a jelenetet.

– Akkor tisztázzuk ezt a desszerttémát, fiúk – folytatta Lukowsky. – A latin *deserere* azt jelenti: elhagyni. Innen jön a dezertálás és a sivatag angol változata is. Tehát ha már végeztél a kajával, desszertet kérsz. A kínaiak levest, ti édességet, aki pedig tud latinul, az sajtot.

Katka elnevette magát, és visszament a pulthoz. Lukowsky, bár ezúttal sem mondott semmi vicceset, először érezte úgy, hogy szinkronba kerültek. A lány reakcióját szövetségesi jeladásnak érzekelte, sőt hadítottak, amely a legjobbkor érkezett.

Már rég távozott a Körzetiből, amikor az egyetemisták még mindig ott ültek csendben, a saját szűk buborékjuk akolmelegébe burkolózva.

– Hülyeségeket beszélt – törte meg végül a szilenciumot a nagydarab, és felnézett a telefonjából. – A desszert a francia *desservir*-ből jön. Értitek? Amikor vége a szervírozásnak.

– Miért nem mondtad meg neki? – kérdezte a cérnahangú.

– Gyengébbeket nem alázok – válaszolt a tagbaszakadt, és természetesen harapott a söréből.

A szerelmi vereség feldolgozásának az állatoknál és az embereknél egyaránt megvan a maga bevett sorrendje. Vereség, depresszió, elvonulás, önvizsgálat, megerősödés, visszatérés és győzelem: íme, egy ideális forgatókönyv. De Lukowskyt nem érte semmilyen vereség. Másnap este ismét összekapta magát. Kiadósat edzett a nappaliban – az öreg padló megadóan nyikorgott a fekvőtámaszok, felülések és guggolások százai alatt –, majd a zuhany alatt állva hosszasan, vizet és gőzt nem kímélve szemlélte önnön megszépült testének a tükörfelületét. A vér az agyából a vállakba és a karokba áramlott, elégségesre, sőt kívánatosra duzzasztva az egykor oly satnya bölcsésztestre plántált izmokat. Tizenegy óra körül ebben a kellemesen buta, férfias állapotban lépett be a Körzeti rendelő ajtaján.

Ezúttal nem volt tömeg: Budapesten a szombat este már a magasabb rendű szórakozási formaké. Elbeszélgetett hát a legközelebbi vendéggel, egy nyugdíjas autószerelővel, majd zárás előtt negyedórával a pult felé fordult.

– Mi a kedvenc italod, Katka?

A lány valami kiszámíthatatlan tervszerűséget olvasott ki Lukowsky határozottságából, az élénk, de link tekintet pedig csak fokozta a hatást, ami így, együtt ösztönösen időhúzásra készítette.

– Az attól függ.

– Vigyázz, mert elárulhatod a személyiségedet. Minden italhoz tartozik egy női karakter.

– Sorold fel, én pedig majd választok! – lapította tovább a perceket.

– Ahogy akarsz. A borhoz entellektüelek tartoznak, a sörhöz vagányok. A whiskyhez szexuálisan kezdeményezők, a koktélnél hedonisták. Több nem jut az eszembe. Egyelőre!

– Nahát, van itt tapasztalat... – mosolygott a lány az autószerelőre, mert fültanúként ennyi az öregnek is kijárt.

Mivel a felsorolt párosítások egyike sem volt sértő, voltaképp a választásnak sem volt tétje. Katka lassan ráérezett, hogy a valóságtartalom itt most teljesen érdektelen, a szavak csak a statisztika szerepét játsszák. Mintha egyszerre parkolt volna a bejárat előtt egy limuzin, egy terepjáró, egy kupé és egy kopott amerikai verda – de mindegyik előtt ugyanaz a férfi várta, hogy kinyissa neki valamelyik ajtót.

Beszállt hát a legközelebbibe (édes Martinit rendelt), az ellenállhatatlan idegen pedig beült mellé, aztán – borostás, piszkos arcán magabiztos vigyorral – elfordította a slusszkulcsot. Már nem volt meg a szabadsága a kiszállásra.

A csengő kíméletlen berregését képtelenség volt megszokni. Lukowsky felébredt, meztelenül az ajtóhoz tántorgott, csupán egy gyűrött pólót tartott maga elé. Egy kerületi bajnok állt előtte: a potyázásban verhetetlen szomszéd. Most épp délutáni málnapálinkázásra invitálta Lukowskyt, pontosabban saját magát. Nincs szolgálatban a pultos, morogta a megszólított, és rácsapta az ajtót. Katka nem mozdult a zajokra, teljes nyugalomban aludt a félig lecsúszott paplan alatt. Lukowsky hosszú másodperceken át szemlélte a bónuszba kapott panorámát. „Nekem szólt a mutatvány, mert ez így természetes” – állapította meg magában, a triumfáló hadvezérek szeretetreméltó, kendőzetlen önbizalmával.

TÓTH ÁGNES
Nem kopog senki
a vers falán

Tóth Ágnes első önálló verseskötete felnőtteknek: Nem kopog senki a vers falán

Keresse a könyvesboltokban
és a Marosvásárhelyi Könyvvásáron
a Holnap Könyvek / Újvárad standjánál.
Megrendelhető a holnap.ro oldalon,
igényeljen névre dedikált példányt
a holnap2015@gmail.com címen.

Kiérlelt, tiszta, halkszavú, olykor a szelíd suttogásból szenvedéllyel felizzani képes, indulattól fűtött költészet ma is a Tóth Ágnesé. A kisemberek, az öregek, a magány panoptikuma, az égbe költözött esernyőjavítóval és a kenyérszék napról napra fogyó nagymama emlékével. Az elmúlással is számot vető, ám életigenlő, derűt sugárzó szövegek a kimondás szabadságával is megajándékozzák az olvasót.

Friedl Viki

Vasalás

I.

*Érted hogy
A vasalásról írok verset?
Érted hogy
Abszurd hogy
Muszáj hogy
Nevetséges hogy
Unalmas hogy
Kell
Érted hogy
Miért?*

II.

Ne A nőkről beszélj akik élvezik
A vasalást akiket megnyugtat
A vasalás akik megnyugszanak
Ha beteljesítik akik örülnek
Ha elkészítik akik idegesek
Ha nincs rá idő akik
Idegesek ha
Nőket vasalatlan ruhában látnak akik
Kritizálják a nőket vasalatlan ruhában akik
Idegesek ha
Férfiakat vasalatlan ruhában látnak akik
Főntebb érzik magukat a hatalomban ha
Érzik hogy
Értékesek
Ha vasalnak

Akik érzik:
Értéktelenek
Ha nem vasalnak
Ha nem elég gyakran vasalnak
Ha nem elég szépen vasalnak
Ha nem elég gyorsan vasalnak

A nők Akik lenéznek:
A nőt aki nem vasal
Akik szánják:
A férfit aki nem vasal

Ne A nőkről beszélj akik élvezik
Akik lenéznek akik szánják akik idegesek akik kritizálják
Ne A nőkről beszélj akik
Ülnek a nappaliban akik
Ülnek a metróban akik
Ülnek a fizetett munkahelyen

FRIEDL VIKI (1989)
radikális feminista
aktivista, író, fordító.

Látod a szemét A nőnek aki
Főntebb érzi magát a hatalomban:
A vasalástól?

Ne ezekről a nőkről beszélj
Minden nőnek
Minden gondolatát ismerem

Ne ezekről a nőkről beszélj
Látod a szemét?

A kérdés Erre válaszolj:

Hogy jutottál ide?
Hogy merted az emberi populáció egyik nemét
Az emberi populáció több mint felét
Ide juttatni?

Hogy merted
Zárt otthonokba zárni a nőket Zárt házakba Zárt lakásokba Zárt szobákba
Elvakítani őket Az összes függönyt behúzni Az összes redőnyt lehúzni
Hogy merted A nőket Az otthonokba zárni
Elvakítani az otthonokat
A redőnyt leretteszelni
A függönyt kátrányba áztatni
A padlót vérben fürösztetni
Hogy merted
Megverni megerőszkolni megölni
Itt az életed mondtad A nőnek
És megölted És a padlót A nő vérében fürösztöd
Itt az életed:
Vasald ki A vakító fehér ruhádat A vérvörös ruhádat
És megölöd

Hogy mered
Zárt otthonokba zárni a nőket Zárt házakba Zárt lakásokba Zárt szobákba

Hogy mered
Vakító Fehér ruhába öltöztetni Vakító Fehér házakba zárni
Hogy mered
Kátrányba áztatni a fehér ruhát Vérbe áztatni a fehér ruhát
Itt az életed mondd A nőnek
És megvakítod A vakító fehérrel
És kivérezted A vérvörössel

Látod a szemét A nőnek aki
Boldognak érzi magát
Nyugodtnakrzi magát
Főntebb érzi magát a hatalomban:
A vasalástól?

Ne ezekről a nőkről beszélj
Minden nőnek
Minden gondolatát ismerem
A kérdés Erre válaszolj
Férfi
Hogy jutottál ide?
Hogy merted az emberi populáció egyik nemét
Az emberi populáció több mint felét
Ide juttatni?

2024 ősz, Budapest

A HOLNAP KÖNYVEK ÚJDONSÁGAI A KÖNYVESBOLTOKBAN

Évtizedekig lappangtak az íróként, újságíróként ismert Simon Magda hátrahagyott versei. A kézirat a szerző halálát követően testvéréhez, majd Majtényi Erik költőhöz került. Ötvenöt év múltán Nagyváradon lát napvilágot a városban, ahol a legtöbb ideig élt és alkotott a szatmárnémeti születésű szerző, aki a váradi izraelita temetőben nyugszik szeretett férje, a kiváló sakkozó, Karácsonyi László mellett. Kései lírájának számos megrendítő darabja szól társa elvesztéséről, míg a fiatal Simon Magda a lágerben töltött hónapok tragikumának a krónikása, a Zittauban 1945 első hónapjaiban titkon írott költeményeivel.

Harsányi Zimra Nagyváradon született, még középiskolás, amikor a diáklányt előbb Auschwitzba, majd más légerekbe hurcolják, ahol titokban naplót ír. A téboly hétköznapi eredetileg a 60-as években jelent meg, mostani új kiadása a holokauszt 80. évfordulójára készült az áldozatok emlékére. A később román, majd francia nyelven is több kötetet publikáló – Ana Novac néven is ismertté vált – szerző hitelesen és sajátos stílusban, olykor öniróniával fogalmazza meg a téboly hétköznapi során megélteket. Könyve a holokauszt irodalom megkerülhetetlen darabja.

|||||

Tófalvi Zselyke

Történetek a szerelemről

TÓFALVI ZSELYKE (1976, Marosvásárhely)
 Budapesten, a Közép-európai Egyetemen dolgozik.
 Tárcai, novellái többek között a *Látóban*,
 a *Kalligramban*, a 2000 folyóiratban jelennek meg.
 2019-ben Látó-nívódíjat kapott. Első
 novelláskötete 2020-ban jelent meg *Amikor
 hazajössz* címmel a Mentor Könyvek Kiadónál.

Úton az Örökkévalóságba

Martinnal egy perui csoportos utazáson találkoztunk. Kilenc másik emberrel másztuk meg Machu Picchut, de csak egymásra tudtunk figyelni. Igaz, Martin néha az egyetlen amerikai lányra is pillantott, szelfiket készített vele, fogta a fejét, amikor az amerikai lány a magasságtól hányt, és aztán az ő sátrában aludt, hogy jobban érezze magát. Micsoda gondoskodó srác! Még nem hívott el randira, de ez csak azért van, mert nagyon félénk, és megfontolt. Nem sieti el a dolgokat.

Összhangban a kezdetektől

Verával azonnal szinkronba kerültünk, amikor találoztunk egy barátom születésnap buliján, ahol néztem, ahogy a „Pocsolyába léptem”-re táncol. 30 éves KMDSZ-napok voltak. Aznap este Vera Sanyival ment el, de tudtam, hogy nem ő a megfelelő férfi számára. Ahogy sejtettem, rögtön visszajött hozzám, miután Sanyi hat hónappal később szakított vele. Aztán megismerte Petit, de az sem működött, mert én vagyok a lelki társa. És most elválaszthatatlanok vagyunk, minden alkalommal, amikor vége lesz egy kapcsolatának.

Társak az élet futópadján

Robival egy futócsoportban találkoztunk. Oda is csak azért mentem, mert a cég mentálhigiéniai szakembere rábeszélte, és nem akartam csalódást okozni neki. Sírtam, amikor Robi mély, személyes

gyermekkorai történeteket osztott meg velem. Már mint, nem nekem mesélte el azokat - az internetet kutattam át, hogy megtaláljam a középiskolai blogját. De tudom, hogy nekem írta, hogy igazán megismerhessem, még mielőtt tudta volna, hogy létezem. Azt mondja, nem akar randizni, de ez csak az élethosszig tartó, szaknyelven mondva, elkerülő-elutasító kötődési stílusa miatt van, és én nem hagyom, hogy elmeneküljön a múltja és a közös jövőnk elől.

Kelkáposzta

Az egész a Bosnyák téri piacon kezdődött, amikor Violával egyszerre nyúltunk ugyanazért a fej kelkáposztáért, ami olyan gyönyörű volt, mint egy virágcsokor. És akkor bekapcsolt a vízpermetező és lefröcskölt minket - hogy neveltünk! Elkértem a számát és a többi már történelem. Megállás nélkül írogattunk egymásnak. Nos, többnyire. Viola néha olvasatlanul hagyja az üzeneteimet. Alkalmanként napokba vagy hetekbe telik, mire válaszol. Valójában egy év telt el az utolsó üzenete óta, de ez mind része a hosszú játéknak. Tudja, hogy imádom a játékokat. Majdnem annyira, mint amennyire mindketten szeretjük a kelkáposztát.

A kávé szerelmesei

Minden nap elmegyek a környékbeli kávézóba, az Oberonba, és Alíz, nyakig tetkóban ott van, ragyogó mosolyával és vidám „jó reggelt”-jével. Van egy állandó viccünk, hogy soha nem emlékszik a nevre. Tegnap egy habos szívet rajzolt a kávémba. Azonnal randira hívtam. Azt állította Alíz, hogy a habos szívek kötelezőek minden lattéhoz, és hogy nem jelent semmit, de én tudom, mit láttam. Holnap újra elhívom randira. És azután is, meg azután is.

Egy életre szóló utazás

Amikor Tomi hazavitt a klubból, egész úton megállás nélkül beszélt. Ennyire jól érezhette magát velem, hogy végig mesélt! És amikor kitett a lakásom előtt, meg sem próbált semmit tenni, csak kedvesen mosolygott. Micsoda úriember! Nem tudom pontosan, hogyan működik a Bolt Taxi, de meg tudja szerezni a számomat, ugye? Biztos vagyok benne, hogy holnap, ha szabadnapos lesz, felhív.

Ha két könyök összeér

Mellém ült a vonaton, pedig sok más szabad hely is volt. A karunk összeért a kartámaszon, és én libabőrös lettem. Zavartan nevettem és viccelődtem, hogy két bal könyököm van. Ő meg azzal viccelődött, hogy feltette a szemmaszkját és a zajszerű fülhallgatóját – olyan aranyos volt. Megkérdezem, hogy akar-e jönni találkozni a szüleimmel, amikor megérkezünk Sepsire.

A 880-as buszon

A mindig túltömött 880-as buszon utaztam. A légkondicionáló erőlködve próbálta hűteni a levegőt, de a sok utas teste által kibocsátott hő és a kinti forróság ellen nem sokat tehetett.

A busz hátsó részében ültem, hátizsákomat az ölemben szorongatva. Mellettem két lány foglalt helyet, akik láthatóan nem tartoztak a szokványos utazóközönséghez. Az egyik, egy goth stílusú lány, fekete ruhában, erős sminkkel és piercingekkel, hangosan zokogott. Barátnője próbálta vigasztalni, miközben egy félliteres szilvás Royal vodkásüveget szorongatott a kezében.

„Nem értem, miért tette ezt velem!” - hüppögte a goth lány. „Tudod te, mennyi mindent tettem érte? Még Győrbe is elmentem, hogy találkozzam veled, pedig akkor volt az árvíz!”

„Kilométereket gyalogoltam érte! Gyalog mentem hozzá Neszmélyig, érted? És Győrbe is elmentem, pedig akkor volt az árvíz. Tudod te egyáltalán, hol van az a Győr?”

Turbulencia

Egy hétig voltunk összezárva a híres alkotóházban, Olaszországban. Képzőművész, zenész, költő, író, színházi alkotó. Heten, de nem gonoszok. Napközben minden résztvevő alkotott a toszkán villa különböző zeg-zugában, az esték közös főzés-

sel, majd végtelen, éjszakába nyúló beszélgetésekkel, iszogatással teltek. Az író, aki a legismertebb volt közülünk, esténként elővette éjfekete színű – mint az Apple egyes készülékeinek az új színei: csillagfény és éjfekete –, puha fedelű Moleskine füzetét, és mindenkivel külön lapra íratott pár sort, gondolatot. Ahogy valaki a füzetbe írt, az író azt elolvasta, majd cellulux-szal leragasztotta, hogy a következő, aki a füzetbe ír, ne tudja elolvasni azt, amit más írt.

Festőként én ezt elég zavarónak tartottam, de nem firtattam az ismert író hóbortját. Utolsónak kerültem sorra, ráadásul fél óra múlva indultunk a reptérre. Eszembe jutott gyerekkorunkból az emlékfüzetem, amibe első, örök szerelmem, Józsi, a füzet hátoldalán legalulra azt írta: „aki nálam jobban szeret, / írja nevem alá neved”. Akkor éreztem azt először, hogy na, ez a szerelem.

Festő vagyok, nem tudok írni, mondtam az írónak, majd a reptéren beleírok puha fedelű éjfekete színű Moleskine füzetébe, utaltam rá, hogy lesz vele je is annak, amit írok. A nekem szánt lap jobb alsó sarkába beleírtam, hogy „a falon mászik egy pók, / sötétben édes a csók”, majd a lap sarkát visszahajtottam, eltakarva az írást. A repülőn akartam odaadni a füzetet tulajdonosának, hisz, ha nem is egymás mellett, de egy sorban ültünk.

Az út felénél a gép egyszer csak rázkódni kezdett, egyre erősebben, a légiutas kísérők nyugalomra intettek mindenkit, a kapitány bement, hogy erős turbulenciába keveredtünk, mindenki maradjon ülve és legyen szorosan bekötve. Olyan erős volt a turbulencia, hogy az utasok sikítózni kezdtek, egymásba kapaszkodva próbáltak túlélni. Én megpróbáltam nyugodt maradni, behunytam a szemem, légzőgyakorlatokat végeztem. És akkor meghallottam az író hangját, amint tőle teljesen szokatlanul, magából kikelve ordít és az emlékfüzetét kéri. Átdobom a sor végére a füzetet a már-már súlytalan légtérben. A kapitány pedig bement, hogy a turbulenciából sikerült szerencsésen kikeverednünk. Nézem az író, kihajtja a lapom sarkát, és elmosolyodik.

Ungár Péter

Stetl

Ha a stetl nem fojtogatna,
nem éreznéd magad biztonságban,
szép lenne azt hazudni, hogy teregetés közben
vágyakozol, hogy egy új helyen, majd ott, most, hátha,
de nem, teregetés közben a főzésen gondolkazol,
megőrzített az öngerjesztő semmibe vezető bölcselet,
megmaradtál így, te, a háztartási Nabukodonozor.
Egyre könnyebb a férfiakat étellel várni,
mindenkit ismerni, a vicceket újramesélni,
hajnalban írni és nem megmutatni,
megmerítkezni, hiszen nem vagy egyedül,
a falak melegítenek,
a szavak védenek,
elválasztásában adja meg az Örökkévaló
azt, ami belátható.

UNGÁR PÉTER
(1991, Budapest)
országgyűlési
képviselő. Eddig
szerzői néven
publikált verseket,
most első
alkalommal teszi ezt
saját nevéen.

A Fáraó álma

Nincs hova vándorolni a sivatagból,
a sivatag is egy folyamat,
ha elég messziről nézzük.
A sivatag is vándorol,
nő és csökken és arrébb oldalog,
a nagy utazás csak újraindul,
a Fáraó elfelejti az álmát,
mindig újnak hat, pedig csak annyi változik,
hogy tehén helyett a bölény éhezik,
nincs honnan kiszabadulni,
nincs mit felépíteni és lerombolni,
a dolgok vannak és a törmelékeikből
újja lesznek.
Betiltott műsorok megteremtik közönségüket,
metafizikává válnak izlésbéli különbségek,
kerekasztal-beszélgetésekben ismétlik vicceiket
monotonan stagnáló közönségeknek
feltúrt ingujjú férfiak, akik
saját szempontjaik szerint fejtik meg
az álmot az éhező tehénről,
a nehéz évekről, melyeket kevésbé nehezek követnek,
a divatokról, amelyekben elsőszülött fiúkat öletnek,
állatokról, amelyek számosságukban nem helyénvalók,
folyók, amelyekben a halott halak a kőhídig érnek.
Minden újra megtörténik
a kezdet előtti létezés
érezékelés nélkül bugyog,
a tehén éhezik,
a folyó vöröslik
újra és még egyszer,
ismét,
végeláthatatlanul.

Agnes Gerner

Tulipánok

Részletek a szerző azonos című könyvéből*

Vannak itt állatok
 akik éjszaka éhesen és félelmet nem ismerőn ébrednek
 Vannak itt állatok
 akik elfelejtették az anyjukat
 Csobban a tej a torokban, nehéz és fehér és könnyen provokálható mint
 egy macska
 vagy a tél

=====

Tizenhárom éves koromra abbahagytam a növekedést
 Pontosan olyan magas lettem, mint az anyám,
 minden milliméterét lemásoltam

Most már semmi sem lehet nagyobb, ott állnak a lábak, ahová nőttek

Egy megkönnyebbülés és aggodás
 kellett legyen, mikor lábujjhegyre álltam,
 az ujjbegyekkel olyan magasságokban
 tapogatóztam, ahova nem is
 kellett volna érnem

Gondolatban tovább nőttem
 Fejemben egy tölgyfa

lettem

=====

Korallszínű fehérneműben ülök az ablakban,
 és összezúzott görögdinnyét iszom jéggel és lime-mal keverve,
 nézek ki a mélységbe

Azt mondd néha
 hogy érzed a szellőt,
 és én mosolygok
 hogy kedvedbe járjak,
 mert te tetted a dinnyét a fagyasztóba,
 töltötted pohárba

Vártuk a tavaszt

14

AGNES GERNER svéd
 költő 1984. október
 2-án született,
 Stockholmban él.
 Irodalmat tanult az
 Uppsalai Egyetemen,
 könyvtár-
 és információ-
 tudományból szerzett
 mesteri diplomát.
 2014-ben debütált
 Skall című kötetével,
 melyért elnyerte
 a Katapult-díjat.
 Újabb művei: Sus/
 Zúgás (2017), Blad
 och öron/Levelek
 és fülek (Pamflet
 2021), Tulpaner/
 Tulipánok (2024).

* 16. alkalommal osztották ki a svédországi Román Kulturális Intézet (ICR) által alapított Marin Sorescu-díjat, amit Liviu Jicman, az ICR elnöke adott át Agnes Gerner svéd költőnek 2024. szeptember 27-én, a Göteborgi Könyvvásáron. A zsűri (Björn Apelkvist irodalomprofesszor, Daniela Ionescu műfordító és Bogdan Popescu, az ICR Stockholm igazgatója) indoklása szerint Agnes Gerner olyan verseivel érdemelte ki: „amelyekben az ember és az állat közötti mély kapcsolat a metaforán túlmutató módon valósul meg, ahol a körülöttünk és bennünk lévő természet vigaszt és támaszt ad a nehézségek elviseléséhez, és erőt, hogy a rémálmok zavaros vizéről a partra evezzünk”.

A fű még azelőtt megsárgult
hogy elég magasra nőtt volna
hogy elbújhassunk, a családunk összezsugorodott

és véget ért a nyár

=====

A sötétben közelebb jönnek az állatok, érzik
a benzint és a meleg testünk szagát
amelyek nem akarnak meghalni, nem akarnak ölni

A gyerek sír, a fák nem vigasztalnak

A dalaimat a nyaka köré fűzöm,
a bocsánatkérés mind e módjai

Miért e gyors utazás
a késő nyár kora éjszakáján át
vadkerítés nélküli utak mentén, ebben a nagy szomorúságban

amelyet sem enyhíteni, sem megérteni nem lehet

=====

A kenyér megég, a gyermek énekekkel űzi el a lázat
énekekkel üdvözli a nappalt, énekekkel az éjszakát

Megtalálom anyám jegygyűrűjét, felhúszom az ujjamra
Nagynak és méltóságteljesnek látszom
Felhúszom a gyűrűt az ujjamra, de már házas vagyok
Van egy gyerekem, házassági szerződése, két tanúm

zöld virágos ruha, menyasszonyi csokor és piros cipő
Antwerpenből
jelzőloggal terhelt lakás, frissen mosott haj, egy

gyermek

aki énekekkel üdvözli nappalt, aki belélegzi a megégett kenyeret
aki lenyalja a vaját az örökölt ujjairól

De nem tudok lefeküdni és meghalni
Bár a szégyen áramként fut át a csontjaimon
Bár inkább angolna vagyok, mint ember
Nem tudok lefeküdni és meghalni
Tulipánt kell ültetnem
A még mindig fagyos éjszakák ellenére

Nem tudok lefeküdni és meghalni
Kását kell főznöm olajjal, sárgabarackkal

Kövérré kell válnunk, mint a nap a redőny mögött
Túl kell élnünk a teleket
Át kell jutnunk a jégen

Nem tudok lefeküdni és meghalni
Tulipánt kell ültetnem

=====

A mellkasomban magasra csapnak a hullámok
A só egészen a torkomig fröccsen

Nézd ezt a tengert,
nézd e zaklatott vizet
Ilyen vízben
nem lehet átevezni

Ilyen vízhez
motorokra, lóerőkre van szükség

Ki vagyok én az evezőimmal?

Ki vagyok én az evezőimmal?

Ki vagyok én az evezőimmal, ki vagyok én

az én ócska fadarabjaimmal?

=====

Este van, és nem tudom miért
ment le a nap miközben én átmentem a hídon
Vacsora előtt vodka-sunrise-t ittunk, az éjszaka
összefolyt a hajnallal
megvigasztalta a torkokat, megnyugtatta a szemeket
Este van és leteszem a ruhát, harisnyát, melltartót
a székre
megyünk aludni
Egymás köré tekerjük magunkat
mint a murvafürt az ablakkeret körül
Ha eljön a reggel, fel kell kelnünk
vastagon kenjük meg vajjal a meleg kenyeret
Itt kezdődik-e vajon a veszteség
pontosan itt születik-e

SALL LÁSZLÓ fordítása

Mikola Emese

Szőlőpor

MIKOLA EMESE (Nagyvárad, 1974) Kinde-díjas író, a BBTE magyar-német szakán végzett. Önálló kötete: *Félrehallgatások* (regény, HKE 2018).

– Toljuk el az útból.

– Minek? Nincs itt senki.

Álltunk az út szélén. Az út melletti dűlőn. Mögöttünk és előttünk, le-fel csukló, kanyargó út. Körötte végtelen szőlődombok. Fa csak egy-kettő állt az út mentén, fűcsomó vagy gyom alig, csak a sárga agyagos föld. Ez a Hegyköz.

Átléptünk az árkon, és leültünk az első tőke tövébe. A föld repedéseiből bogarak és hangyák jártak ki-be. A levegő meg se mozdult. Könyökök a felhúzott térden. Néztünk a semmibe. Hunyorogtunk a napsütésben. Két kilométer se lehetett a faluig, és az autó, mint valami melodrámban, megállt.

Most kellene én, a boldog békeidőben született lány, érzékeny szoprán hangon, sírós arccal, szívve helyezett kézzel együttérzésemről biztosítsam apámat. Kérni őt, hogy nyíljon meg, mesélje el tragikus gyerekkorát, üldöztetését. Mutassa meg a valaha volt szülői házat.

Apám erre elborult arccal körbetekintene, megfogná két kezem, mintha közös imára készülne, és lágy baritonján elmagyarázná, hogy bár üldözi a véres múlt, de mindez nem női fülnek való. Hagyjuk a sorsot, mely hite szerint lebír majd minden árulót.

De ezek nem görög szőlők, melyek nagy fürtjei Antigónékat táplálnak, és katarzist teremnek, még csak nem is olaszok, hogy mustjuk az édes életre hangoljon, mert ez itt a Hegyköz. Nem Magyarország, még csak nem is Erdély. Átmenet. A feltámadó szélben nem lehet tudni, kinek integetnek a szépen

lekacsolt szőlőtőkék levelei, és azt sem, kik kapálják most a szőlőt.

Be kellene menjek a faluba segítséget kérni. Egyikünk sem értett soha az autókhoz. Segítség? Hisz akkor is bámultak, amikor...

Tamási Áron, Temesi Ferenc, Illyés Gyula, Borbély Szilárd mind csak eufemizáció a népről! Ez a bámulók hada. Nem segít, de nem áll ellent, nem néz rád, csak kikerül. Nem tudja, de tudni véli. Nem tudja, de nem is kérdez. Sejti, de nem bánja.

– Basszák meg magukat a kommunisták. Meg az összes „csókos” utód, akik kapcsolataik révén jutottak olyan magasra! – rikkantom el magamat végre a hosszú csöndben.

Leporolom a port a nadrágomról. Átlépek az árkot. Óvatosan belerúgok a sárhányóba, az van legközelebb a motorhoz, – gondolom. Ütök egy tenyerest a motorháztetőre is, – nem kellett volna, tiszta kosz lett a tenyerem, és az égető forróság bennmaradt az ujjaimban. Magabiztosságot színlelve beülök az autóba és indítom, a motor felhörög. Második kulcsra beindul. Apám felnevet, szinte felugrik, és már ott ült mellettem.

– Öveket becsatolni! – mondja vidáman, pedig az ilyen úton a harmincat is alig merem meglépni. A traktornyomok, mint halcsontkövületek gurulnak be a látómezőmbé, az út közepén a föld olyan magasra tornyosodik fel, mint a korallzátony. Valaha tenger volt itt, és majd újra eljön a tenger. Felforgatja az elorzott vagyont, kimossa a földből a gyilkosokat és a bűnösöket. Vízihullák lebegnek majd a felszínen. Nem indulnak oszlásnak, és nem támadnak fel. Ki kegyelmezhetne meg nekik? Isten? Hisz benne nem hisznek. Egyenként mindenkitől, külön-külön bocsánatot kellene kérjenek. Ezt nem tudják a csicskások elvégezni helyettük.

Mi lesz, ha a faluban sem jobb az út? – kérdzem magamtól. Ez a sebesség többet mutat meg a faluból. Mi lesz, ha az előtt a ház előtt is elhajtunk? Látszólag semmi, mint ahogy látszólag semmi se történt ötven februárja óta, mikor... amikor egy

marék szalmát sem hagytak, amikor vasvillával álltak neki a könyvtárnak, mikor megverték majd elhurcolták... mikor a Buksit is... pedig...

Ennél a sebességnél kitágul és elnémul a világ. Ennél a sebességnél találkozhatnak már a tekintetek. Ennél a sebességnél felismerhetők a tettesek, és a tettesek vonásai az utódokon, és a rémületet kísérlő agresszió az emberi szemben. Ez már nem sebesség. Ez az a mozgás, amely leállítja az időt.

Aztán egy emelkedő után, mikor lefelé gurulunk a poros, traktornyomos földúton, ott áll már a völgyben. Egyedül. A falfehér, teljesen meztelen, sovány nő. Pucéran és megalázottan. Üveges szemmel bámul ránk. Ajka berepedt, haja kibontott, kócos. Testén ütések és horzsolások nyomai. Combja belső felén csordogáló, sűrű fehér csillogás. De mi nem merünk ránézni, simán kikerüljük.

A következő völgyben sírós gyermekek fekszenek a csupasz földön. Mindegyiken sikeresen átgázolunk. Végre elérünk abba a házba, ahol évtizedek óta alszunk, és a dolgainkat tartjuk, és úgy teszünk mintha.

Ki kellett volna mondani, amit láttunk, amit átéltünk, amit elmulasztottunk, amit tettünk, amit tenni szerettünk volna.

Aztán eljött a tél. Közben a szőlőt is leszüretelték valakik. A hó megmaradt a völgyben és a sáncokban. Tudtuk, hogy ott van. Hogy ugyanúgy meztelán és meztelenül áll. Ha tudna, lebegne a hó felett, hogy fedetlen talpát ne érje a hideg. Ha olyan hosszú haja lenne, a szemérméhez tenné egy hajtincse végét, hogy ne lássák az emberek. De csak bal tenyerét tartja vénuszdombja elé, és jobb karjával próbálja eltakarni melleit.

Tudtuk, hogy ott van, mégis folyton az utunkba állt. Az eszünkbe se jutott, hogy beszélni is tud, vagy ha nehezebbre esik a beszéd, kérjük meg, hogy legalább levelet írjon. Mik lehetnének azokban a levelekben? Mit adhatnának vissza a szavak? Mennyit zsugorítanak az emberi tapasztalatokon a fogalmak? Mit érthetnénk meg egyáltalán belőlük? Annál sokkal több történt. Vagy sokkal kevesebb. Mert egy idő után minden alkalmazkodik mindenhez.

A nők se menstruálnak már a fogság második évben. És az ideológiák kiszolgálói ettől még bűnösebbek. Az embertelen embertelenségnek a fenntartása torzítja őket minden percben egyre sekélyesebbé. Az embertelenség elfogadása által lesznek elfogadhatatlanok. És utódaik, kik bizalmi kapcsolataik

révén járnak ki jó iskolákat, igazi szellemirtók lesznek. Minden szabad szellemi termékre és gondolatokra rávetik magukat, mint őseik mások vagyonára. Rávetik magukat azért is, hogy őseik bűne rejtve maradjon. De egy napon majd eljön az arkangyal, és olyan, de olyan falunapot rendez... velük és nekünk, ott mindenki előtt.

Itt vagyunk azóta is a házban, ahol a dolgainkat tartjuk. Megszületett a negyedik generáció. Még rendszeresen felsírnak. Nem tanultak meg csendben sírni, mint mi. Fárasztó ez az örök nyöszörgés, de majd rájönnek, hogy itt minden csak arról szól, hogy kibírd a halálig, hogy minden vágy nevetséges, hogy minden álmom csak gúny tárgy.

Egy ideje mégis, mintha egyre rosszabb lenne. Mintha hangosabban üvölnének. Hangosabban, mint a gyerekek, akiket már alig győztünk elgázolni. Hangosabban, mint mi üvöltöttünk, amikor még azt hittük, bárkit is érdekel. Beléptem hozzájuk egy éjjel, és ott volt ő is, ugyanúgy meztelenül, koszosan és megalázottan, és az összes megfojtott, kiutált, elgázolt, észre nem vett kisgyerek is ott volt. De most nemcsak a sebeiket mutogatták, nemcsak sírni segítettek az újaknak, most gonoszabbak voltak gyilkosaiknál, most örömeiket lelték abban, hogy megbosszuljanak mindent. Most úgy gondolták, ők is adnak abból a gyűlöletből, amit kaptak, és úgy rontottak egymásnak, hogy csakis önmagukat látták.

A történelem híres családjairól krónikások mesélnek, az egyszeri famíliákban anekdota és balladaként él a múlt. Nekem elszuttogott félmondatokból, keserű megjegyzésekből, becsapott ajtókból, földhöz vert poharakból kellett választ találnom arra, ami bennem lüktet, nyöszörög, és fáj. Mert nem létezhetek nélküle. Még ha tagadjuk is, múltunk minden pillanatban ott munkál bennünk. Dédanyáink keserűsége, nagyapáink megalkuvása, apánk némasága, anyánk zaklatottsága mozgat és gátol mindannyiunkat. Súlyos évtizedek mögül választolunk, kötődünk és gyűlölünk.

Ez a múlt soha nem múlik el, dolgozik a lelkekben, és hűségesen kísérti azokat, akik nem mernek szembenézni vele. Mert nem kaptunk válaszokat, és mert nem tudtunk kérdezni. Az élet apró elvégzendő feladataira figyelünk. Idő és tér változott körülöttünk, mégis fehéren futottak tovább a kockák, majd egész tekercesek, életünk filmjében. Nélkülünk.

Visszacskuhattam volna az ajtót, és hagyhattam volna sírni őket reggelig. Én halványan úgy emlékszem, hogy velünk is így csinálták.

Mi van, ha a föld jól van, és hiába volt itt tenger, nem löki ki magából a mocskot? Mi van, ha soha nem jön el az igazságtevő arkangyal a falunapokra? Mi van, ha a gyilkosok nem érzik a bűneiket? Mi van, ha hülyeség önvédelemből, előre megölni magukat? Mi lenne, ha mást hagyományoznánk a gyerekeinkre, nemcsak az áldozat szerepét? Mi lenne, ha kérnénk a világból?

Én most beljebb lépek. A szitkozódó, köpdőső, visító, verekedő felbőszült gyerekek tömegéből kimentek egyet, majd sorra a többi. Megtisztítom, megszeretgetem őket. Tudom, sok álmatlan éjszákám és évtizedem fog rámenni erre a fáradságos és lassú feltámasztásra. Lehet, hogy meglátnak rajtam egy reménykedő tekintetet, egy kis huncut mosolyt, és szétverik az arcom. Mikor ember ember ellen harcol, abból jó nem lehet. Mikor ember embernek behódol, az még rosszabb. Lehet, hogy lesznek

pillanatok, amikor vissza akarok állni közéjük. Lehet, hogy annyi sebet kapok, hogy belőlem is újra csak egy gyilkos kisgyerek lesz. Lehet, nem biztos, nem tudom. Egy ember, csak emberi dolgokra képes. A világ rossz mederből való kimozdítására, nem.

Talán kegyelmet kapunk, amikor megérettünk már a jóra. Talán az új tiszta ember, kifürdeti a régi mocskot, és minden gyűlölet, kétkedés és dac leperereg rólunk akár a keresztelől víz. Alázatosan és könnyedén éljük át majd a békét.

Post scriptum: Nem hagyom, hogy a gyermek életébe beleszóljanak temetetlen halottak, kik félbemaradt életeikkel a megbomlott rendért kísértenek, ismeretlenek, kiket apákká és gyilkosokká tett a háború, és DNS-ek akasztófakötelei, amikbe az van szöve, hogy: Nem lehet!

Végre, egy ember!

Monológok a javítóintézetből

1.

A zombik nem tudják, hogy ők zombikká váltak. Ha megmondanád nekik: megennének! De ha elég vagány vagy, kiköpnek. Ha az emésztőnedveik nem tudnak mit kezdeni veled, ha nem azonosítanak, mint földlakót, kiköpnek. Ez tök jó, én például újra összeszedném magam. Mint most.

Ha beazonosítod őket, beteheted az összes kis szerencsétlent egy hógömbbe, ott ehetik egymást! De te ne foglalkozz velük, hagyd ott a gömböt, ahol van, és éld az életed!

A sminkes zombik azt hiszik, hogy az élet egy gimis kis zúr, aztán az évváróra elrendeződik minden, és egy vigyori rockbanda, sablonos popzenét fog játszani rockstílusban, amit csak ők élveznek, de ők nagyon.

A szürkefelhősök meg mindenbe belekötnek, és folyton depisek, meg csórok, és direkt szarul néznek ki. Elég annyit mondani, hogy puszi, vagy minden rendben, és rögtön előkapják a pisiszagú sörükből a penészes baltájukat.

A kopipészt zombik meg semmit se csinálnak, na ők a legnyomorultabbak. Mert azt hiszik, hogy van egy original version zombie, és még ha szar is, de azt kell kopipésztelni. De ezt csak ők hiszik. Na ezért a legnyomorultabbak!

Van egy kiálló gomb, na jó, csont a csuklómon, onnan a könyökömig kellene kiugorjon egy nagy penge, hogy azzal csapjam arcba, aki még a testemhez akar nyúlni. Melánia nővér mondaná is, hogy jó, ha a testemre vigyázok, mert az a lelke temploma. És ha nem engedem, hogy a testem bántsák, akkor a lelke is nyugodtabb lesz. Miért nem találkoztam hamarabb Melánia nővérral?

Ezek az apácák több évet imádkoztak már, mint amennyit én összesen életem. De azért nagyon kemény csajok! Sokkal inkább, mint azok, akik annak mutatják magukat. Csak az gyanús bennük, hogy annyi mindenre csak mosolyognak. Én ezt nem fogom fel: nem értem! Kinga nővér az ilyesmire azt szokta mondani, hogy ha nem értesz valamit, figyelj! Figyelj kifelé és befelé is! Hát, én most már ezt teszem.

Mondtam Melánia nővérnek, hogy szerintem nincs szeretet. Mert amikor lefognak és üvöltenek rád, hogy ne kapálózz, egy idő után már tényleg nem is kapálózol. Ott nincs herripotterkedés, csak harag, aztán meg a semmi.

Ahol direkt nem veszik észre, hogy te szarul vagy, ott nincs szeretet. Melánia nem szólt semmit csak figyelt. Sápadt ujjait összekulcsolta, nézett, bólogatott, és sírt helyettem. Nem hallgattatott el, mint a többi zombie tette volna. Nem mondta, hogy hazugságot beszélek, nem kételkedett, csak bólogatott és hallgatott, és sírt. És minél inkább hitt nekem, annál inkább odafigyeltem arra, amit mondok. Pontos akartam lenni, mert ő végre megérdemelte az igazságot.

És mellette sejteni kezdtem, hogy talán én is megérdemelném.

Nem kellett túloznom, mert érezte, elfogadta a fájdalomamat. Nem akartam provokálni, mert nem védte az ellenséget. Lassan olyanok lettünk, mint egy tüdő, ő beszívta a levegőt, én kifújtam.

Csendben sírt és szerintem imádkozott is, mert tudta, milyenek az emberek. Nem tagadta, hogy van rossz. Szerintem Melánia már találkozott a rosszal. Ezért tudott sírni helyettem. Né, tényleg!

Végre, egy igazi ember!

Cseh Katalin

Bejárati ajtó

A bejárati ajtóban áll és arra vár,
hogy helyet keressenek neki a lakásban,
pontosabban fekvőhelyet.
Órákig álldogál szenttelen arccal, szótlanul,
pedig rájöhetett volna, hogy ő itt már fölösleges.
Mozdulatlanul várakozik, mint akinek
ez a foglalkozása, választott hivatása.
A sokadik éjszakán is a megszokott
helyen látható titokzatos időfölöttiségben,
arca kikezdzhetetlen nyugalmat sugároz.
Még mindig nem találnak neki fekhelyet,
talán bele is fáradtak a meddő keresésbe.
Lassan hozzászoknak a jelenlétéhez, már csak
lámpaoltáskor minősül zavaró tényezőnek.
Kellő gyöngédséggel taszítanak egyet rajta,
ki, a hűvös lépcsőházba, aztán becsapják
maguk mögött a bejárati ajtót.

CSEH KATALIN
(1961, Erdőszent-
györgy) költő,
magyar nyelv-
és irodalomtanár.
A BBTE-n szerzett
magyar–angol
szakos diplomát,
Kolozsváron él
és tanít. Legutóbbi
kötete: *Öröknyár*
(Koinónia, 2023).

Dreams of a Hybrid Nation

Csóka Szilárd Zsolt és Herman Levente kiállítása
a marosvásárhelyi Art Nouveau Galériában

(2024. szeptember 20. – október 16.)

Mind ugyanabban a hajóban vagyunk

Hogyan képzelem el a jövőt a 21. század embere? Létezik még egyáltalán a távoli jövő racionálisan megközelíthető fogalma? Vagy álmok, víziók és disztópikus látomások léptek helyébe? Nem könnyű erről 2024-ben beszélni, amikor háborúk, járványok, a klímakatasztrófa vagy a mesterséges intelligencia ijesztő fejlődése alapjaiban rendíti meg a társadalmat és árnyékolja be a mindennapi életet. Ha körülnézünk bizonyossá válik, hogy a régi, általunk ismert világ darabjaira hullik szét. De vajon építhetünk a romjaiból egy új valóságot?

Ilyen és hasonló kérdéseket boncolgat **Herman Levente** kiállítása, reflektálva a szomszédban zajló háborúra és annak ránk gyakorolt hatására. Felmerül bennünk: ha az ember pusztító (és önpusztító) magatartása vezetett ide, akkor kitől (vagy mitől)

ANDRÁS BERNADETT (1999) művészettörténész.
Tanulmányait a Babeş-Bolyai Tudományegyetemen végezte, Művészettörténet alap-, majd A kulturális örökség kutatása és hasznosítása mesterszakon.
Kutatási területe az erdélyi képzőművészet a 20. század második felében.

várhatunk megoldást? A hatalmas méretek és a feszült atmoszféra először megbénít. Rövid szemlélődés után azonban az installációk képi együttesé alakulnak. Egy bárka feljárata előtt találjuk magunkat.

Az Özönvíz témája nem újkeletű a művész életművében. Jelen kiállítás látványvilága azonban szokatlan. A festményein korábban megjelenő betonelemek most síkfelületükből kilépve, térbeli szerzőelemekké válnak.

A beton értelmezése kihívást jelent, egyszerűsége feszegeti a képzelet határait. Éppen ezért vált egyre gyakoribb médiummá a képzőművészetben. Mi azonban akaratlanul is baljós képzeteket társítunk látványához. Nem véletlenül...

A valamikori keleti blokk országaként ugyanis még mindig aktuális kérdés számunkra, hogy hogyan viszonyuljunk a 20. századi örökségünk szürke, monotonnak tűnő betontömbjeihez. Tekinthetünk rájuk ellenségesen, elutasíthatjuk őket, de inspirálódhatunk vagy építkezhetünk is belőlük.

Egy különös kettősség fogalmazódik meg bennünk. A hétköznapi utcaképek és az épületromokból formálódó figurák a banális és jelentős közötti feszült határvonalon húzódnak. Hogyan értelmezzük a látványt, ha az anyag közönséges és a téma globális jellege ennyire ütközik? A művész embere-

A NOÉ-sorozat darabjai

ket, madarakat, farkasokat, lovakat, bárányokat és halakat emel bárkájára. Átvitt értelemben pedig mitológiát (*Romulus és Remus*), történelmet (*A trójai faló*), tudományt (*Stephen Hawking*) és személyes emlékeket (*Az alsó szomszéd*) őriz meg. Ez a kontraszt talán leginkább a harci repülővé módosuló, fejünk felett fenyegetően lebegő madár alakjában nyomatékosul. Ami egyben legegységesebb szakrális szimbólumaink egyike is. Mindez pedig egy olyan anyag által valósul meg, amely a művész – és talán sokunk – kelet-európai identitásának meghatározó emlékei közé tartozik.

Egy (újra)épített világ vesz minket körül, de már semmit nem tudunk korábbi életünkkel asszociálni. Az egyszerű síkokra redukált bárány életidegen, a csövek, melyek az alsó szomszéd hangját vezették elnémultak, a hal, melynek egykor a tenger jelentette természetes közegét most kővé dermedt.

Talán csak a sötét felületeken megjelenő feliratok, firkák és skiccek zökkenenek ki minket nyugtalanságunkból. Hiszen ki ne akarna ugróiskolázni a bárkára felvezető lépcsőn vagy üzenetet írni a báránka felületére?

A nagyméretű installációk arra ösztönöznek, hogy lépünk ki a megfigyelő szerepből és váljunk a műalkotás részévé. A tenger hullámozása még finoman ringat, a víz csillogó felszíne pedig foglyul ejti tekintetünket. Illékony pillanat... Vihar előtti csend... A bárkára felvezető lépcső előttünk áll, kaput nyit számunkra. Belépünk, az ajtó pedig bezárul mögöttünk. Mind ugyanabban a hajóban vagyunk. Az ítéletnap Szenáriók ellenére mindegyikünkben él még a remény halvány fénysugara. Így megkérdője-

lezzük azt, ami nyilvánvaló: Vajon tényleg lesz Özönvíz?

HERMAN LEVENTE a Magyar Képzőművészeti Egyetemen végezte művészeti tanulmányait. Az Élesdi művésztelep egyik alapítója az utóbbi években számos sikert könyvelhetett el. Több alkotása jelentős gyűjteményekbe – Magyar Nemzeti Galéria; 21c Museum, Louisville (Kentucky USA) – került; 2012-ben a pécsi Zsolnay Negyed m21 Galériájában 1000 m²-en nyílt kiállítása, ezt követte a milánói Edward Cutler Gallery-ben, valamint a bukaresti Zorzini Gallery-ben megrendezett kiállítások sora. Alkotásai számos magyar és külföldi köz- és magángyűjteményben található, így Londonban, Brüsszelben, Kínában, Miami-ban és New York-ban. Műveit borongós hangulatú sejtelmesség és a részletekbe rejtett játékoság jellemzik. A képeit meghatározó motívumokból egy személyes ikonográfia rajzolódik ki. Nem a valóság realista bemutatására törekszik, hanem egy olyan világéra, mely a valóság emlékeivel van átítatva.

Mystery Queen, olaj, vászon, 100 × 70 cm, 2021

CSÓKA SZILÁRD-ZSOLT

Marosvásárhelyen született 1988-ban.

Tanulmányok:

2004-2008 között a Marosvásárhelyi Művészeti líceum diákja, 2008-2011 között a Kolozsvári Képzőművészeti és Design Egyetem hallgatója, alapképzés, festő tanszéken. 2010–2011 Erasmus csereprogram: Cuenca Universidad de Castilla-La Mancha, Spanyolország. 2011–2013 között a kolozsvári festő tanszéken szerez mestri képzést. Ezt követően a portréfestészet felé fordult, az arc-kép és a tér/táj, valamint a tér és idő viszonyát vizsgálta. Egy kis időre eltávolodva ettől a műfajtól, absztrakt kompozíciókat festett. Hamarosan visszatért a figuratív festészethez, fiktív „tájképeket” kezdett vászonra vinni. Az elmúlt 5-6 évben újra a portré műfajában alkot. Számos csoportos és tematikus tárlat, valamint művésztelep meghívott vagy állandó résztvevője (Szarhegyi Művésztelep, Hegyvidéki Nemzetközi Művésztelep).

Díjak, ösztöndíjak:

2017: Budapest Galéria ösztöndíja / 2017: Communitas alapítvány alkotói ösztöndíja / 2010: Erasmus ösztöndíj

Egyéni Kiállítások:

2024: Dreams of a Hybrid Nation UAP/ Art Nouveau Galéria, Marosvásárhely; 2023: Online Ghosts, Camera K'ARTE Galéria, Marosvásárhely; 2022: Online Hiding, Kispont Galéria, Budapest; 2020: FOMO , Camera K'ARTE Galéria, Marosvásárhely; 2019: Hegyvidék Galéria, Budapest - Negatív Ego Debreczeni Imrével; 2018: Bernády Ház, Marosvásárhely; 2018: Megyeháza Galéria, Csíkszereda; 2018: Lábasház, Sepsiszentgyörgy; 2017: Liszt Intézet, Bukarest; 2017: Camera K'ARTE Galéria, Marosvásárhely; 2017: Művészetek Háza, Gödöllő, Magyarország; 2016: Megyeháza Galéria, Csíkszereda; 2015: Camera K'ARTE Galéria, Marosvásárhely; 2014: Korunk Stúdiógaléria, Face in Space, Kolozsvár

Csoportos kiállítások:

2024: LOJÁLISOK Szárhegy 50 kiállítás-sorozat, Haáz Rezső Múzeum, Udvarhely; 2024: Biofilia -

Hegyvidék Galéria, Budapest; 2024: Szárhegy 50, Csíki Székely Múzeum, Csíkszereda; 2023: Miskolci Grafikai Triennálé, Herman Ottó Múzeum - Miskolci Galéria, Miskolc; / 2022: Interszekciók, Limes Galéria, Szlovákia; 2021: Szárhegy 2021, Megyeháza Galéria, Csíkszereda; 2021: Erdélyi Művészeti Központ, ÖSZTÖN – I. Erdélyi Képzőművészeti Seregszemle, Sepsiszentgyörgy; 2020: Szárhegyi Őszi Művésztelep; 2019: Kereszteződések, Liszt Intézet, Bukarest; 2019: Kereszteződések, Kultúrpalota, Marosvásárhely; 2019: Bartók 1 Galéria, Budapest; 2018: Hegyvidék Galéria, Budapest; 2018: Kereszteződések, Liszt Intézet, Bukarest; 2018: Kereszteződések, Kultúrpalota, Marosvásárhely; 2018: Pulzus, Haáz Rezső Múzeum Képtára; 2018: Barabás Miklós Céh, Bernády Ház, Marosvásárhely; 2018: Szárhegyi Művésztelep, Bartók 1 Galéria, Budapest; 2017: Kereszteződések, Kultúrpalota, Marosvásárhely; 2015: Múcsarnok, Itt és Most, Budapest; 2014: Szilágy Megyei Művészeti Központ, Zilah; 2013: Téli Tárlat, Kultúrpalota, Marosvásárhely; 2013: Minerva Galéria, Kolozsvár; 2013: Magyar Festészet Napja, Levendula Galéria, Gödöllő, Magyarország; 2013: Pál Galéria és Aukciosház, Csíkszereda

Variációk az emberre...

Egy viszonylag újkeletű dilemmával állunk szemben: hogyan tartható fent az egyensúly online és offline jelenlétünk között? Manapság senkinek sem ismeretlen jelenség, hogy a közösségi média és a különböző online platformok milyen gyorsasággal képesek beszippantani minket. A fizikai valóságot szinte pillanatok alatt képesek leszünk kizárni tudatunkból, érzéink pedig teljesen eltompulnak. „Süketek, némák és vakok” leszünk. Virtuális világok rabjai.

De valóság az, amibe csöppenünk? Mi történik velünk, ha meghaladjuk online jelenlétünk egészsé-

ges mértékét? Értékítéletünket a közösségi média által közvetített „normák” alakítják át, melyekhez görcsösen próbálunk ragaszkodni. Tökéletes test, hibátlan bőr, finom vonások... Vagy több rétegben applikált, arcunkat már-már felismerhetetlenné alakító filterek sorozata? Nehéz megállapítani.

Csóka Szilárd Zsolt alakjai is filterek mögé rejtőznek. Lenyomatai úgy többszörösítik az eredeti képet, hogy a szereplők karakterjegyei elhomályosodnak, körvonalaik pedig a semleges háttérbe olvadnak (*Filters of reality*). Változatos szín-harmóniák, kontrasztok, effektek. Variációk az emberre...

Hibrid 1, 2, 3, olaj vászon, 70 × 50 cm, 2023

Nem véletlenül a Z és az őket követő generációk kerültek Csóka festményeinek középpontjába, hiszen az online világnak talán ők a legnagyobb áldozatai. A Z tagjaként nem ismeretlen számomra a digitális stressz, az e-szorongás vagy a FOMO jelensége. „Csak egy perc” nézek rá a telefonomra, hogy ellenőrizzem az időt vagy válaszoljak egy üzenetre. A percekből órák, az edukatív tartalomból trash, az ésszerű fogyasztásból pedig kényszerű görgetés lesz. A folyamatosan érkező ingerek pedig már uralmuk alá is kerítettek.

Több olyan festmény is a tárlat részét képezi, ami a művész korábbi alkotói periódusából származik és az előbb elhangzott jelenségekre reflektál.

Ezek a művek a lazúros színfoltok helyett mély rétegeket hordoznak magukon, a kellemes színharmóniák pedig még nem törték meg a sötét tónusok dominanciáját (*Silent Queen, Online hiding, Leave the code*).

Az életidegennek ható alakok kiüresített térben helyezkednek el, ahol valós életük nyomai még érzékelhetők, de már az eltűnés határán egyensúlyoznak. Az őket körülvevő világ darabjaira esik szét. De mi is tarthatná egyben a környezetet, ha az egyén már jelen sincs benne? Legalábbis korábbi formájában nincs. Léte csupán fizikai jelenlétre korlátozó-

In pending reality, olaj, vászon, 150 × 130 cm, 2020–2024 és PUTTO Queen 2, 2024

dik. Még az érintés sem vált ki belőle érzelmi reakciót.

Mit üzennek mindezek fényében nekünk a festmények? Utópikus látomások, melyek a technológia ijesztő fejlődését és ezzel párhuzamosan a mentális egészség romlását, a társas kapcsolatok leépülését és az igazságérzeletesség kijátszhatóságát vizionálják? Lehet...

Ugyanakkor lehetőséget adnak számunkra, hogy a tömegkultúra passzivizáló hatásával szemben mi, ma aktív befogadóként lépünk fel. Merüljünk el a monotípiák kísérletek izgalmas részleteiben. Engedjük, hogy magával ragadjon a sorozatok ritmusa, a tekintetek dinamikája.

Ma felejtjük el virtuális valóságaink megannyi dimenzióját. Legyünk itt jelen.

ANDRÁS BERNADETT

*PUTTO Queen 2, olaj vászon,
70 × 50 cm, 2024*

Hybrid RGB, olaj, vászon, 6 db 40 × 30 cm, 2024

Lakatos-Fleisz Katalin

Mégis kinek a Velencéje?

Ahogy az ember megérkezik, és elindul a Piazzale Roma elnevezésű téren, még keveset lát Velencéből. Itt a látkép csak *emlékeztet*. Nem leplezi le magát egyből a város. Persze itt is van csatorna, ugyan gondola helyett motorcsónak szeli a vizet, a házak összességében maiabbak, a kicsi, otthonos kávézókban, éttermekben jóval olcsóbb minden, mint a belvárosban. Külföldön azonnal kiszúrjuk a honfitársakat. Jóval messzebb, de még hallótávolságon innen felismerem a magyar beszédet. Család, gyerekekkel, gurulós bőrönddel, ahogy ilyenkor szokás, a szállás felé igyekeznek. (A gurulós bőrönd nem volt jó ötlet, jegyzem meg magamban nagyképpűen.) Az egyik gyorsétkezdében vesznek egy-egy gíroszt, az úton majd elfogy. Egy cölöpön magányosan szemlélődő sirály is észreveszi az épp csak megkezdett ételt, hangos vijjogással nekirepül a kislánynak, aki, ha nem reagál gyorsan, talán bele is csíp a gíroszába. Kicsivel később ugyanez a sirály veszekedéssel próbálja elvenni egy gyorsétel maradékát, de immár egy másik fajtársától.

Egy ideig még követem a családot, majd az egyik hídnál elengedem a nyomukat.

*

Velencén keresztül-kasul GPS-szel. *Calle del Pistor, Sotoportego Novo, Campiello del Forner, Ponte San Maria Mater Domini*. Hogy itt és ott forduljak jobbra. Vagy balra. Vagy enyhén balra. Mondja mindent románul. Megfigyeltem, hogy az olasz utcaneveket szebb kiejtéssel mondja, mint a magyarokat. (Amazok szinte felismerhetetlenek GPS-kiejtéssel.) A Ponte Maria Callasnál megtorpanok. Merthogy a GPS szerint célba értem, itt van a szálloda, ahova igyekszem. Viszont a híd valóban ott van, gondolák jönnek-mennek a szokásos szelfiző turistákkal, de szállodára jellemző felirat, bejárat sehol. Híd, ablakok, víz, nagyhangon egymásnak átkiabáló gondolások. Ha a hídon átmegyek, a GPS szerint eltávolodom a céltól. Előbb zavart leszek, később dühös, még később kétségbeesett. Végül megnyugszom. Mert mi történhet? Vagy bemegyek az első útba eső szállodába, valami elképesztő magas áron kapok egy szobát, és ha nincs sehol hely, lévén turistaszezon kellős közepén vagyunk, legvégső esetben az utcán, egy padon alszom. Utóbbi lehetőség kalandos izgalom-

LAKATOS-FLEISZ KATALIN tanár Nagykárolyban született 1978-ban. Debrecenben és Finnországban doktorált, a BBTE szatmárnémeti tagozatán óraadó tanár. Tanulmányai, esszéi, kritikái jelennek meg hazai és magyarországi folyóiratokban.

mal bizserget. Jó lenne egyszer kikerülni téren és időn, nem aludni, ha itt az ideje, hanem egybefolyjni hagyni nappalt-éjjelt... Látni az üres, turistáktól néptelen Velencét...

Egy ideig még hagyom elringatni magam a még nem tudom, hol alszom ma éjjel típusú szabadságba, de valami mégsem hagy nyugodni. Végül máshonnan indulok, a jelenlegi helyről ütöm be a célállomást. És láss csodát, hamarosan ott állok a szálloda bejárata előtt – ugyanaz, amit a GPS műholdképe mutat. Kinézve a szobám ablakából felismerem a Maria Callas hidat, aminek tövében még néhány órája elveszetten bolyongtam.

*

Szűk belső udvar, kerthelyiségben kialakított étterem. Egyelőre még üres, de az asztalok megterítve, mindegyiken kis hangulatlámpa ég. Körül csukott ablaktáblák. Zöldes festékük kopott, sarkukon négy vaspánt. Lakik itt még valaki? Majd egy hatvan körüli nő jön cekkerrel, otthonos mozdulatokkal – ő végre helyi lehet. Ugyanúgy néz ki, mint a középkorú nők a mi vidékünkön (de miért is nézne ki másképp?). Megáll egy fent már valóban nyitott ablaktábla előtt, ahol egy másik nő hajol ki az ablakból. A turistákról beszélgetnek. Nem érzékelem azt a dalamos, fülbemászó nyelvet, amit az olasz operákból, vagy a YouTube olasz városokat bemutató dokumentumfilmjeiből ismerek. Beszédük gyors, pergően rövid mondatokkal, elharapott, szilánkos. Félszavakból megértik egymást.

Nincs remény, minden bizonnal örök turista maradok.

*

Itt a turistákkal szemben a helyiekben nyoma sincs kedvességnek. De miért is lenne, Velencében nem emberek, hanem tömegek vannak. A tömeggel szemben hogyan lehet kedvesnek, előzékenynek lenni? A dózsepalota előtt hosszan elnyúló, hömpölygő, mozgó embermassza, a kapuőr 1-től 10-ig számol az ujjával, majd újra leengedi a kerítést. Ha valaki egyedül jár, később mindig be kell állni egy-egy embercsoportba, végül is csak egy elcsellengő tagja a tömegnek.

Reggel fél hét. A Szent Márk tér szinte teljesen üres. A Campanile mögött vékony sávban süt be a felkelő nap, hosszan elnyúlik a tér kövezetén. Feléled, nyújtózik a tér, lélegezik, élni kezd. Ritka, rövid pillanat. Csakhamar innen is onnan is csoportok nyüzögnek elő, mindenki kezében telefon. A nap már tűz az augusztus kopár fényeivel, árnyalataokra képtelenül.

Elmúlt a reggel.

*

Ma este kilenctől Vivaldi-koncert, olvasom a San Vidal templom bejárati ajtaján kitett plakáton (belépődíj: 30 euró). Az Interpreti Veneziani Vivaldi néhány concertóját adja elő. Reklámként egy nagyképernyő fogadja a templomba betévedőt, a felvételen a zenekar Vivaldi-darabokat játszik. Persze még csak fél öt. Leülök a templom lépcsőjére. A zene kiszabadul a technikából, a templom előteréből, felkapja a tér, otthont talál a látásban, a neki megformált köveken. Időtlen nyár van. Találomra az Adriára szakadt nyár.

A szemben levő kerthelyiségből is szól a zene. Divatos, hangos, ritmusos popzene. Nagyvilági hangulat, győztesek vagyunk életérzés, amiben mindig van egy könnyed felülről látása minden „magaskul-

túrának”. A két zene egyszerre, egymás mellett szól. Hol egyik, hol másik hangosabb. A két zene birkózik egymással. Ha ki tudom venni a Vivaldi-zene néhány ütemét, megkönnyebbülök. Majd Vivaldi lassan alábbhagy, érzem, ahogy fullad, az erős, hangos ritmusban kimerül. Végül teljesen feladja.

*

Mindenütt a részletek bősége. De sosem fárasztóan. Inkább az a fárasztó, hogy mindig tovább kell menni, nem lehet kedvünkre elidőzni egy-egy oszlopfőnél. Illetve lehet, csak... És szobrok, szobrok mindenütt. Ahol az európai építészet már hűvösen lezárna a tetőzetet, a velencei még megtoldja egy szoborral.

Velence lelke a szobor. Az emberalak, ahogy mindig mozgásba lendül, de még a mozdulat előtt megtorpan. És ettől lesz furcsamód élő. Mert a mozgás imitálása már mozgás. Minél inkább mozgásba meredt, annál inkább mozgó. Nem csak az emberalakoknál van ez így. A Szent Márk-székesegyház merészen ívelő homlokzatai ugyanezt a mozgást teremtik. Az íveltség lendülete, amiben merészség van. Hogy meghúzom a vonalat, és soha nem tudni, hogy sikerül, de örökké így marad.

Utolsó este. Az átforrósodott köveket a fel-felcsapó tenger talán hűthetné, de a víz is termálmeleg-ségű. (Milyen fokra tud maximálisan felforrósodni a tengervíz?) Nyoma sincs semmilyen hűsítő tengeri fuvallatnak. Egy-egy gondola kiköt, üggyel-bajjal kikászálódnak a turisták. Nem tudom levenni a szemem a szemben levő szigeten épült, a híres, 16. századi Chiesa di San Giorgio Maggiore templomról. Habár körötte minden hullámszik, mozog, épp a hullámszik, mozgás közepette valósul meg a szilárdsága. Szilárdsága nem adott. Mintha minden egyes pillanatban meg kellene találnia a saját egyensúlyát. És ettől a teremtődő egyensúlytól valahogy még jobban a helyén van. Egyszerűen *van, létezik*.

Doina Gecse-Borgovan

Ninaki

Jól emlékszem rá, pedig csaknem negyven éve már. Kecességére, törekenységére, finom, csengettyű hangú nevetésére. Ha tündérmesét olvastam, ilyennek képzeltem az aprócska jótündért.

Nem tudom, milyen név szerepelt a személyi igazolványában, de mindenki Ninakinak szólította. Sokszor hallottam őt is szelíden mondogatni: ne magázzon engem, szólítson egyszerűen Ninakinak! Ez a szó görögül babát jelent.

34 Nem tűnt görögnek. Szőke volt, kék szemű, vékony csontú, kecses. Egyedül élt egy szoba-konyhás tömbházlakásban, miután a Brăila központjában álló régi házát lebontották, és a férje (aki maga is görög volt) meghalt. Sokat beszélt róla, szeretettel emlegette. Tőle kapta a becenevét, amit én nagyon titokzatosnak éreztem.

Tudott kávézacsból jósolni, de csak olyanoknak jósolt, akiket szimpatikusnak talált. Nem kért érte pénzt. Bizonyára kedvtelésből csinálta, meg hogy ne érezze magát olyan egyedül.

Nagynénémet nagyon kedvelte, ezért elég gyakran látogattuk Ninakit. Szerettem látogatóba menni hozzá, mert aprócska lakása olyan volt, mint egy babaház. Tele csipkével, áttetszően vékony porcelán-csészékkal, virágcserepekkel és színes függönyökkel, ezüstkanálkával kellett szertartásosan tejszínhabot tenni a kávéba. Hajlított lábú kanapéra tessékelte a vendégeket, volt a szobában még egy kopott, mély, zöld bársonyhuzatú fotel, abban ült a háziasszony. Sok-sok színes párna, amelyek közé gyönyörűségtől sóhajtva süppedt az ember. Minden, ami a központi régi, nagy lakásból ide befért.

Nekem legjobban a porcelánfejű, hosszú sötét fürtös hajú baba tetszett. Hosszú púderrózsaszín

ruhát viselt és valódi bőrből készült cipőcskéket. Ennél szebbet életemben nem láttam. A kávécsészével teli szekrény tetején trónolt. Távolról csodáltam, nem volt bátorságom kérni, hogy megfoghassam. Ninaki halványan elmosolyodott és végül levette a babát a szekrény tetejéről. És minden alkalommal figyelmeztetett, vigyázzak, nehogy baja essen. Még a férje hozta nászajándékul, egyenesen Görögországból. A karomba tette a babát, én meg lélegzetet is alig mertem venni. Félénken simogattam a haját, a ruháját. Óvatosan megemeltem az egyik térdemet, hogy

lássam, hogy emeli a baba is a fejét, és hogy nyílnak ki a hosszú, kávébarna szempillák közt rejlő szemei.

A kávézás szertartása is magával ragadott, ez olyankor volt igazán látványos, amikor Ninaki vagy a nagynéném a hajósoktól valódi szemeskávét tudtak szerezni. Ninaki akkor elővette a szekrényből a hosszú, karcsú, sárgaréz darálót, megszagoltatta velünk a kávészemeket, hosszan forgatta a csontból készült fogantyút, mondván, hogy ha nem öröli elég finomra, a kávé nem lesz megfelelően aromás. Aztán ismét megmozgatta az orrunk előtt a kávédarálót és hosszan, hangosan örvendezett, hogy micsoda illata van. Mindezt nagynéném kétségbe-

Az én csészémet is félig megtöltötte kávéval, és szabad volt feltöltenem tejszínhabbal a csésze pereméig. A jéghideg tejszínhabbal keveredő forró, keserű kávé fenséges ízét ma is fel tudom idézni.

Îmi umpla și mie pe jumătate ceașca și aveam voie să mi-o completez cu frișcă până la buză. Gustul sublim de cafea fierbinte și amară amestecat cu frișca rece din frigider și azi îmi stăruie în cerul gurii.

|||||

DOINA GECSE-BORGOVAN (1974, Brăila) prózaíró, rádiós szerkesztő. Angol–olasz szakon folytatta egyetemi tanulmányait. Első kötete *Rătăciri deliberate (Szándékos tévelygések)* címmel 2023-ban jelent meg az Editura Litera gondozásában.

esésére, aki ott izgett-mozgott mellettem a kanapén és alig várta, hogy Ninaki rátérjen végre a jóslásra.

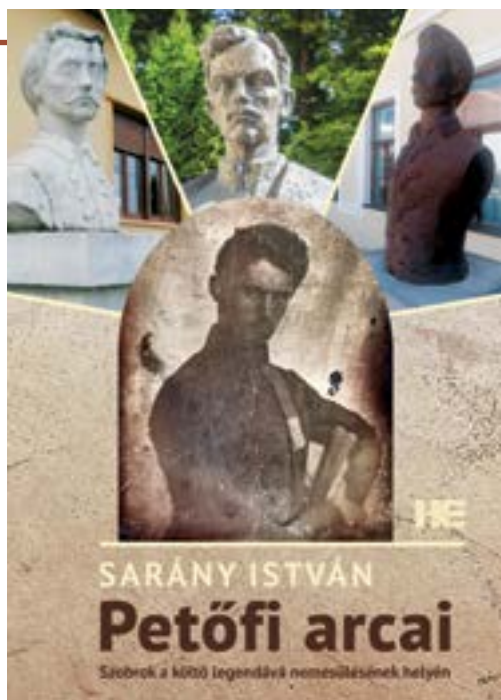
De a dolgoknak megvolt a maguk rendje, és Ninaki nem ismert rövidítést. Először is felverte a tejszínt egy régi, ugyancsak sárgaréz habverővel. Aztán a gázkályhára tette a kávésbriket, előkészítette a kávécsészéket, a kockacukrot és egy kis ezüst cukorfogót, a kiskanalakkal azonos készletből. Az én csészémet is félig megtöltötte kávéval, és szabad volt feltöltenem tejszínhabbal a csésze pereméig. A jég-hideg tejszínhabbal keveredő forró, keserű kávé fen-séges ízét ma is fel tudom idézni.

Magára a kávécsészéből való jóslásra azonban elég homályosan emlékszem. Elégedetten mocorogtam a kanapén, a babával az ölemben. Mondat-

töredékek jutottak el hozzám: hosszú utazás, gaval-lér, sok pénz, mint szeplőfoltok a csésze oldalára tapadva. Ninaki néha megkért, hogy a hüvelykujja-mat szorítsam a csésze aljára, mert az megkönnyíti a jelek olvasását. Nagynéném pedig néha oldalba bökött, megszakítva az álmodozást: Figyelj ide, hátha ellesed Ninakitól a mesterséget!

Sosem tanultam meg kávézaccból jósolni. Sem kártyából, pedig kiváló képzsben volt részem egész gyerekkoromban. De ma is szeretem a tejszínhabos kávé. Mintha azon keresztül megtalálnám az akko-ri nyugalmat, azt az érzést, hogy az idő sehova sem siet, hogy minden fontos dolgot el lehet halasztani, fel lehet függeszteni addig, amíg ki nem ürülnek az áttetszően finom porcelánok.

VALLASEK JÚLIA fordítása

A Holnap Könyvek újdonsága már kapható a könyvesboltokban, s közvetlenül is megvásárolható a kiadótól a holnap.ro oldalon. Sarány István új könyvét november 16-án, szombaton bemutatjuk a Marosvásárhelyi Könyvvásáron.

Petőfinek számos arca van. Az eltűnésének helyén és annak környékén állított szobrok is ezt példázzák: hol hős katonaként, hol lánglelkű költőként, szerelmes ifjúként ábrázolják. A nemes anyagból készített alkotások, bár örök-érvényűnek szánták őket, sok esetben efemernek bizonyul-tak, s noha a huzatos Kárpát-medencén gyakran végigsöprő impériumok és ideológiák mindenike megpróbálta magá-nak kisajátítani, saját eszmerendszerének igazolására fel-használni a költő személyét, élettörténetét és költészetét, az őt ábrázoló alkotások némelyike e történelmi viharok áldozatául esett. Cs. Szabó Lászlót idézve „igaz a mondás..., hogy a néző szemében, nem a látványban van a szépség”. Ez a megállapítás Petőfi arcaira hatványozottan igaz.

Tandemszárnyalás

Jankó Szép Noémi és Márton Katalin kettős repülése

Kettős repülés. Nagy ívű, egymásra figyelő, egymást erősítő szárnyalás.

A kínai Chi-Kong gyakorlatából ismert kontrasztos mozgásforma jut eszembe: leereszkedni a tenger mélyéig s felemelkedni az égig. Ennek a kontrasztokat összefogó gondolatnak lényege fellelhető szinte minden vallásban, imádságainkban: saját kicsinységünket, törekenységünket elismerve lehajolni, meghajolni minden létező előtt, majd felemelkedni a szellemi létezés magasságaiba.

Erre képes a hívő lelkiület, ha komolyan veszi magát, az imádság, ha komolyan veszi magát, a művészet, ha komolyan veszi magát, ha a minőségi létezés kisugárzásából született. Ha hiszed, hogy vannak mélyebb tartalmak, vannak elképesztő mélységek és magasságok, s a sötétség mellett hiszed a fényt.

Az itt kiállított műveket szemlélve érezzük, hogy alkotóik tudnak alázattal lehajolni, de tudnak felemelkedni, lebegni, szárnyalni.

A munkák alkotójuk érzékenységét sugározzák tovább.

A képzelet és fantázia világát, ráfigyelni-tudását, de ami ennél sokkal több leképeződik, lelkialka-

Pillanatkép a megnyitóról, a házigazda Böcskei László és a Tandem-tárlatot megnyitó Jakobovits Márta

JAKOBOVITS MÁRTA (1944, Tasnádszántó) többszörösen díjazott erdélyi keramikus, művészeti író. A Magyar Művészeti Akadémia Iparművészeti és Tervezőművészeti Tagozatának rendes tagja. Nagyváradon él.

tuk, a hozzáállásuk lelki-szellemi minősége. S ez példát mutat nekünk, a szemlélőnek, és példát tanítványainknak, az utánunk jövőknek, a sugárzó tekintetű, mosolyogni tudó, az élet értelmét kereső fiataloknak.

Van egy ismert mondása Brăncuși-nak az a mondása: egy művész számára nem maga az alkotás, hanem az alkotáshoz szükséges lelkiállapot elérése az, ami nehéz.

Jankó Szép Noémi és Márton Kati esetében azt látjuk, hogy könnyedén lebegve, szárnyalva illeszkednek bele különböző hangulatokba, lelkiállapotokba. S ennek örömét közvetítik felénk játékosan és mélységesen komolyan.

Noémi keretet szab saját alkotói mozgásának, s azon belül éli ki alkotói szabadságát. S így jut el szemet-lelket gyönyörködtető mélységekig.

Erről vall tömör ars poeticája:

„Szigorú a formátum.

Minimalista a forma.

Minimális, de szabad a gesztus.

Szabad az anyag

Kísérletezések: üveg-fém-kerámia párbeszéde a tűzben.”

Ez a saját maga szabta keret elképesztő tömörségű, gyönyörű munkákat eredményez.

Márton Kati eleve szabad utat enged játékos ráérzéseinek: a leegyszerűsített formák, a talált tárgyak szimbólumokká alakíthatósága, rétegződések,

*Elő térben Jankó Szép
Noémi munkái*

*Fotók: Nagyváradai Római
Katolikus Püspökség*

hajtogatások, szárnyak, alpesi hegyek gyűrődései, adriai csúsztatott horizontjai, inspirálják.

S a mindennapi gesztusokon keresztül jut el a könnyed játékosságtól az elképesztően drámai megjelenítéseikig.

Valóságos katalizátorai egymásnak. Vizuális dialógusok az érzetek szintjén.

Együtt szárnyalásuk, munkásságuk szakmai elismeréseként kapták meg 2023-ban az In Memoriam Jakobovits Miklós Társaság díját.

Beilleszteném ide azt, ahogy dr. Földes Béla mentorálásával a díj létrehozói, 2013-ban az elismerés indoklását megfogalmazták: „Ezzel a díjjal Jakobovits Miklósnak szeretnénk emléket állítani. Jakobovits Miklósnak, a festőnek, az embernek, az örök békítőnek, aki szenvedett, ha viszályal, vagy gyűlöletszítással találkozott. Nem értette, hogy az emberek miért fecsérik ilyesmire az idejüket, ahelyett, hogy pozitív tettekkel gazdagítanák környezetüket. Emléket állítani annak az emberi tartásnak, moralitásnak, bátorságnak, amit Ő képviselt, annak az emberközpontú szemléletnek, mely mindenkiben meglátta a jót, az értékeset.

Márton Kata merített papír alkotásai

Márton Kata
munkái

Ez a díj olyan képzőművészekre irányítja a figyelmet, akik munkásságuk hiteles értékeivel Nagyváradon és határokon túl az egyetemes szellemi értékekhez járulnak hozzá, bekapcsolva az erdélyi művészetet a nemzetközi vérkeringésbe."

S ez az, amit most kiemelnék, hogy „hiteles munkásságuk értékeivel az egyetemes szellemi értékekhez járulnak hozzá”.

A társaság, mely megalakulásától fogva minden évben kiadott egy díjat, az erdélyi képzőművészet kiemelkedő alkotójának, 2023-ban kivételt tett, amikor is két díj került átadásra, mert Jankó Szép Noémi és Márton Kati tandeme, együttműködésük, már akkor is nyilvánvaló volt.

Szakmai tevékenységük magas szintű elismerése volt a Magyar Művészeti Akadémia Staféta kiállításának a budapesti Vigadóban, ahol ugyancsak párosan mutatkozhattak meg az akadémiai tagok közösségében, ami egyfajta szimbolikus akció is volt, hogy az idősebb generáció átadja a stafétabotot a következő generációnak.

Ilyen különleges kiállításokon, tartalmas szimpóziumokon, biennálékon, triennálékon úgy tűnhet, hogy a világon a legfontosabb, legnagyobb dolog, hogy az anyag, az anyagok titkait fűrészelve lehet emelkedni, lebegni, szárnyalni... és ez így is van! Ugyanakkor mindannyian tudjuk, hogy az emberi létezésnek még igen sok fontos oldala van. Mint a család, a gyermekek nevelése, a tanítás, a

generációk, az utánunk jövők nevelése. Komplex, embert próbáló feladatok.

Mindkettőn ezeken a területeken is maximálisan teljesítenek. Felbecsülhetetlen és példaadó munkájukkal tudást, energiát, lelkesedést, hitet adnak tovább. A hitet, hogy mindennek ellenére élni, alkotni érdemes, mert csodák között, csodálatos emberek között élünk.

A kortárs művészetekben nagyon sokféle tendencia van. A végtelenül törekeny, költői kifinomultságtól a viczorogva beléd harapó agresszivitásig, az érzetekre apellálástól a konceptualitásig, a digitális lehetőségektől a sok dimenziós káprázatokig. Mindent lehetséges és mindennek az ellenkezője is.

Ebben a szövevényes hálózatban él, lélegzik, keresgél és leli meg az alkotó és a szemlélő is a saját lelkületének megfelelő utat. „Mélységesen mély az emlékezet kútja”, ez Thomas Mann József és testvérei (eredeti német címe: Joseph und seine Brüder) című regényének kezdő mondata. A művészet kútja is mélységesen mély, kiapadhatatlan. Ebben a végtelenben kutakodik a művész, s próbál saját időben, saját lelki-szellemi iránytűt követve ráközelíteni létezésünket mozgató Nagy Titokra.

JAKOBOVITS MÁRTA

A nagyváradi Római Katolikus Püspöki Palota termeiben szeptember 3-án nyílt kiállításon elhangzott szöveg alapján.

Ugyanakkor, ugyanott és nagyjából ugyanúgy

A közép-kelet-európai gyerekkönyv-illusztrációs kiállítás megnyitóján jártunk

GÁLFAI ÁGNES (1970) a kolozsvári Irodalomtudományi Intézet doktorandusza, műfordító, a Lector Kiadó vezetője. A rendszerváltás utáni romániai magyar könyvkiadás történetét kutatja.

Magyar nyelvű illusztrált könyvek

„Az 1990-es évek végén szorongással vegyes irigységgel lesték a szakemberek – már akik eljutottak például a bolognai könyvvásárra – a nemzetközi standokon szétszórt csodálatos, esztétikus, vad, experimentális, cuki és ízléses, újszerű és a tradícióval virtuózan párbeszédbe lépő könyveket. A felismerés, hogy a »keleti blokkon« kívül valami nagyon más történik, egyszerre volt aggasztó és inspiráló” – olvasom a budapesti Deák17 Galéria *Ugyanakkor, ugyanott* kiállítását bemutató pannón. A hatásos bevezető akkor is felcsigázná az érdeklődésemet, ha véletlenül tévedtem volna be a Váci utca szomszédságában álló szép bérház emeletén kialakított, az ifjúságnak és a gyermekeknek szánt kiállításokra szakosodott művészeti galériába. Márpedig az én kíváncsiságomat már jó előre felkeltette mindaz,

amit Szekeres Nikoletta irodalomtörténész, kritikus, a kiállítás kurátora elmondott a terveikről.

Az érzés, amelyről a fenti idézet beszámol, ismerős lehet mindazok számára, akik Magyarországról, Romániából, azon belül Erdélyből, de – legáltalában szubjektíve – mindenképpen a világ perifériájáról tekintenek a világ szerencsésebb és boldogabb részére. Az említett inspirációból pedig jó esetben kibontakozik valami, jelen esetben egy izgalmas, gazdag, színvonalas könyvillusztrációs gyakorlat, amely a kétezres években előbb a romániai magyar, majd a román kiadók munkájában is etalonná válik, és ezt a Deák17 Gyermekek és Ifjúsági Galéria, valamint a PestText Nemzetközi Irodalmi és Kulturális Fesztivál szervezésében létrejött kiállítás sikerrel mutatja meg a figyelmes és fogékony befogadó számára. A tárlat emellett a könyvkiadások illusztrációs gyakorlatának sokféleségére, valamint az elmúlt 23 év alatt elért fejlődésre szeretné felhívni a figyelmet.

Az *Ugyanakkor, ugyanott* három összefüggő panelből épül fel, amelyek egymással több szalonon kommunikálnak. Ezek közül egyik a Koloratúra utazó kiállítás a *Napsugár*, illetve a *Szivárvány* kolozsvári gyermeklapok 2000 és 2023 között publikált illusztrációiból. Erdélyben már több állomást megjárta, most a Deák17 Galéria termeinek közepén elhelyezett, tárlóul szolgáló gyermekasztalkákon, valamint változatos alakú posztamenseken kiállított könyveket egészítik ki a falakon sorakozó gyermeklap-illusztrációk. Ugyancsak a kiállítás keretében mutatják be a *Körtárc* antológia illusztrációit is, amely a TIME – Together in the Middle of Europe program égisze alatt született magyar–román–szlovák együttműködésben.

Amikor Szekeres Nikoletta a kiállítás megszervezésébe belevágott, természetesen volt valamiféle preconcepciója. Az erdélyi szcénát valamennyire ismerte, a román könyvkiadást viszont nem. Ugyanakkor, mint a Kolozsvári Rádió *Tetőterasz* című műsorában 2024. szeptember 17-én elhangzott

Darvai Tünde Napsugár-illusztrációi

interjúban elmondta, óriási örömet és meglepetést jelentett számára néhány erdélyi, felnőtteknek szóló könyvekre szakosodott kiadó, különösen az illusztrált köteteik színvonalát tekintve.

A román könyvkiadásra visszatérve, Révész Emese művészettörténész a kiállítás megnyitón kiemelte: a két, pontosabban három (a román, a magyar, illetve a romániai magyar) könyvkiadást egybevetve, a hasonlóságokat ugyanúgy érdemes megfigyelni, mint a különbségeket. (Az összehasonlító szempont egyébként újra és újra megjelent a kiállítás megnyitó beszédek és az azt követő kerekasztal-beszélgetés során.) Hasonlóság például az is, hogy a román könyvkiadásban „az illusztráció új generációja” a 2000-es évek elején indult be ugyanúgy, mint a magyarban. A művészettörténész kiemelte a román könyvek néhány stiláris jegyét, ezek: a humor, és itt említette Irina Dobrescu könyveit; a folklórelemek jóval merészebb alkalmazása íróknál és illusztrátoroknál egyaránt, mint a magyarok esetében; vagy például Dan Ungureanu egyik könyve a román történelem egyik legnehezebb időszakát, a Ceaușescu-érát mutatja be lenyűgözően szép realista képekben. Mindent összevetve, a román gyermekkönyvkiadás illusztrációs gyakorlata ma progresszívebbnek, innovatívabbnak tűnik a magyarországiénál.

A romániai magyar kiadók vizuális profiljában Révész Emese szerint nagyon erős a hagyomány

jelenléte. Ami viszont a felnőttekhez szóló könyveket illeti (ezekből is volt a kiállításon pár tárlóra való), a szervezők örömmel vegyes meglepetéssel fedeztek fel kis, családi romániai magyar kiadókat, amelyek izgalmas tervezési irányokban kísérleteznek. (Mivel a rendszerváltás utáni romániai magyar könyvkiadás történetéről még mindig kevés a publikáció, a magyarországi szakemberek nem sejtetik, melyek ennek a máskülönben éles szemű megfigyelőre valló, helytálló megállapításnak a történelmi gyökerei, és milyen emberi árat fizetnek érte nem egyszer a romániai magyar könyvesek.)

A könyveket a kiállítás látogatói (köztük a galéria törzsközönségét képező sok-sok gyermek) kézbe vehetik, lapozhatják. Ki-ki a saját befogadói stratégiája szerint alakítja magában szöveg és kép viszonyát.

A hivatalos megnyitó után a *Napsugár* és a *Szivárvány* gyermeklapok munkatársaival: Bak Sárával és László Noémivel, a társszervező Cerkabella Kiadó főszerkesztőjével, Lovász Andreával, Orosz Annabella illusztrátorral és Révész Emesével kerekasztal-beszélgetést hallhatott a közönség a kiállítás kurátora, Szekeres Nikoletta vezetésével. A két gyermeklapon kívül szó esett többek között a román és a romániai magyar illusztrátorok lehetőségeiről, beleértve munkájuk intézményes kereteit.

GÁLFALVI ÁGNES

Román nyelvű illusztrált könyvek

SzóTér: Az oktatás nyelvi világa

Kárpát-medencei oktatásterminológiai adatbázis

DOMOKOS BOGLÁRKA ORSOLYA (1999, Jód-Ratosnya) a kolozsvári Hungarológia Doktori Iskola doktorandusza, a BBTE Bölcsészettudományi Karának referense, a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat munkatársa.

A *Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat*¹ keretében 2024-ben kezdetét vevő terminológiai adatbázis alprojektje a Kárpát-medencei magyar nyelvhasználat különböző területeinek, különösen az oktatás terminológiai egységesítésére fókuszál. A munkálatokat az MTA támogatja a *Tudomány a Magyar Nyelvért Nemzeti Program* keretében a *Magyar terminológiastratégia* című alprogramként² a HUN-REN Nyelvtudományi Kutatóközpont irányításával. Az alprojekt célja egy olyan adatbázis kialakítása, amely összegyűjti és rendszerezi a különböző oktatási szakterületek magyar nyelvű terminusait, figyelembe véve a határon túli magyar nyelvváltozatok sajátosságait is. Az alprojekt további célja egy, kilenc nyelvű (magyar, horvát, német, román, szerb, szlovák, szlovén, ukrán és angol) oktatásterminológiai adatbázis létrehozása. A négy évre tervezett munkálat első évében a köznevelési aldomén, a második évben a felsőoktatási aldomén kidolgozása folyik összehangolt módszertani elvek szerint. Így a ciklus végére, amely 2027-re tervezett, várhatóan több ezer terminus lesz böngészhető 9 nyelven, illetve kb. 2400 országspecifikus terminussal fog bővülni az adattár, összesen 7 nyelven.

A *Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat* több országban működő szervezet, amely az egész Kárpát-medencére kiterjed, és határon túli magyar nyelvészeti kutatásokra specializálódik. A hálózat központjai különböző országokban találhatóak, ahol jelentős magyar kisebbség él, és minden központ egyben felelős a helyi nyelvi kutatásokért és koordi-

nációért: Szabó T. Attila Nyelvi Intézet (Románia/Kolozsvár, Sepsiszentgyörgy); Gramma Nyelvi Iroda (Szlovákia/Somorja); Hodinka Antal Nyelvészeti Kutatóközpont (Ukrajna/Beregszász); Imre Samu Nyelvi Intézet (Szlovákia/Alsóőr); Verbi Nyelvi Kutatóműhely (Szerbia/Szabadka); illetve Glotta Nyelvi Intézet (Horvátország/Eszék).

Az alprojektvezető, Szoták Szilvia a Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat külföldi kutatóállomásainak elnökeit kérte fel régiós koordinátorként, ezt követően az ők feladatuk volt a projekttagok bevonása. Jelenleg nyolc ország 26 szakembere³ dolgozik az alprojektben, így az egyszerre nemzeti és nemzetközi. Pontosan ezért a munkavégzés az online térben zajlik, rendszeresen gyűléseznek a projekttagok nagycsoportban és kicsocsoportokban is, a régiókon belül, hiszen nagyon fontos a tagok közti kommunikáció és a feladatok megfelelő elosztása.

Kiindulási alapként a köznevelés magyarországi törvény⁴ terminusai szolgálnak. Az adatbázis kialakításánál a szakemberek a magyar nyelv regionális köznyelvi változatait is figyelembe veszik, így segítve elő a szaknyelv egységesítését az oktatási rendszeren belül. Az adatbázis lehetőséget nyújt oktatók, sajtó, kutatók és diákok számára, hogy hozzáférjenek a különböző szakterületek egységesített szókincséhez, ezáltal növelve a szaknyelv érthetőségét és használhatóságát. Így a projekt támogatja a magyar nyelvű oktatás szaknyelvének fejlesztését, hozzájárulva a magyar nyelv ápolásához és a nyelvi kompetenciák fejlesztéséhez, különösen a határon túli területeken.

Kiemelendő, hogy a készülő oktatásterminológiai adatbázis számos fontos funkciót lát el. Az aláb-

¹ Internetes hozzáférés: <https://termini.nytud.hu/>
² (TMNP2023-1/2023.)

³ Az oktatásterminológiai alprojekt vezetője Szoták Szilvia. A projekt terminológus szakértője Tamás Dóra Mária. Az alprojektben résztvevői, Ausztria: Sági Zsuzsanna, Tóth Mária, Szoták Szilvia; Horvátország: Lehocki-Samardžić Ana, Csapó Nándor, Sonja Đelatović; Románia: Benő Attila, Sőfalvi Krisztina, Magyarai Sára, Domokos Boglárka Orsolya, Péntek János, Zsemlyei Borbála; Szerbia: Vukov Raffai Éva, Rajslj Emese, Dudás Éva; Szlovákia: Dančo Jakab Veronika, Zilahi Éva; Szlovénia: Kolláth Anna, Gróf Annamária, Borut Šantak, Gaál Péter; Ukrajna: Csernicskó István, Hires László Kornélia, Váradi Krisztián, Lengyel György.

⁴ Internetes elérhetőség: <https://njt.hu/jogszabaly/2011-190-00-00.77>

A Termini Magyar Nyelvi Kutatóhálózat összefoglaló térképe
(Forrás: Termini)

biakban felsoroljuk a hasznosíthatóságának néhány vonatkozását.

Az első fontos szerepe a szaknyelv egységesítése, hiszen az oktatási területekhez kapcsolódó kifejezések és fogalmak pontos meghatározását és egységesítését szolgálja, különösen a többnyelvű vagy regionális változatokkal rendelkező közösségekben. Ez segít a félreértések elkerülésében és egységesítő funkciója lehet a különböző oktatási szaknyelvváltozatok között. A gyakorlatban számos kihívást rejt ez a feladat, hiszen a terminusok jelentése régióként eltérhet, például a *gimnázium* jelentése Magyarországon a középiskolát fedi le (9–12. osztály), amíg az erdélyi sajtónyelvben az általános iskola felső szintjének (5–8. osztály) a megnevezésére is használják.

Az oktatási anyagok minőségének javítása is elérhető, ha az oktatók jobban megérthetik és megfelelően használhatják a terminológiát, ezáltal pontosabb és minőségibb tananyagokat készíthetnek, ami hozzájárul a diákok hatékonyabb tanuláshoz.

Mindez közvetve hozzájárul a kulturális és nyelvi identitás megőrzéséhez, mivel az anyanyelv szakmai használatát támogatja, annak megőrzését és fejlesztését. Ez különösen a kisebbségi magyar közösségek esetében rendkívül fontos. Az egységes szaknyelv kialakítása és terjesztése pedig hozzájárul a magyar szaknyelv tudatosabb, szakszerűbb használatához.

Mindemellett az oktatásterminológiai adatbázisban a *régióspecifikus nyelvi adatok* (pl. *elméleti líceum, szaklíceum, posztliceális képzés*) szerepeltetése több szempontból is kulcsfontosságú. A különböző régiókban (a Kárpát-medence különböző magyar nyelvterületein) eltérő nyelvi változatok alakultak ki, amelyek kulturálisan és történelmileg fontosak. Továbbá a régióspecifikus nyelvi adatok lehetővé

teszik, hogy az adott területen használt kifejezések jobban illeszkedjenek a helyi oktatási rendszerhez. A különböző országokban vagy régiókban eltérő lehet az oktatási rendszer, tananyag és jogi környezet, ezért fontos, hogy az adatbázis tartalmazza a helyi sajátosságokat is, így a tanárok, diákok és szakemberek kölcsönösen megismerhetik a regionális szinten használt oktatási kifejezéseket. Tehát a régióspecifikus nyelvi adatok szerepeltetése biztosítja, hogy az adatbázis valóságként tükrözze a különböző területeken élő magyar közösségek nyelvhasználatát, ezáltal jobban megfeleljen az oktatási, kulturális és nyelvi szükségleteknek.

Az adatbázis egy online platform formájában lesz elérhető, ahol a felhasználók (sajtó, tanárok, diákok, szakemberek) könnyen kereshetnek a terminusok között nyelvek szerint. Az online felület általában keresőmezővel rendelkezik, ahol egy adott kifejezésre vagy témakörre lehet rákeresni.

Az adatbázis általában nem csak a terminusok pontos meghatározásait tartalmazza, hanem kontextuális példákat is ad. Ez különösen hasznos lehet a tanárok számára, akik látni szeretnék, hogyan alkalmazható egy kifejezés egy adott kontextusban. A korpusz várhatóan hasznosítható lesz a terminológiai összehasonlító kutatásokban, a fogalomkörök szerinti terminuskeresésben, a szaknyelvi kérdések tisztázásában vagy az adatai révén akár a nyelvhasználati problémák tudatosításában.

Összegzésként elmondható, hogy az építés alatt álló oktatásterminológiai adatbázis egy könnyen hozzáférhető, digitális eszköz lesz, amely az oktatásban és a sajtóban résztvevők számára nyújt támogatást a megfelelő szaknyelv alkalmazásában, valamint közvetve a nyelv és oktatás minőségének javításában.

Hány bőrt lehet egy idegenről lehúzni?

Fede Álvarez: Alien Romulus

BOZSÓDI-NAGY ORSOLYA újságíró, szerkesztő (Nagyvárad, 1983). A PKE angol nyelv és irodalom szakán diplomázott. Az Oradea Heritage munkatársa.

A világmindenség kivételével, mindennek van vége, de az Alien-szériának biztosan. És annak már el kellett volna jönnie.

Az űrben rekedt legénység, amelynek az egyik tagja biztosan android, vezéregyénisége pedig egy igazi kemény csaj, találkozik valami számára teljesen idegen, halálos fenyegetéssel, miközben egy közelebbi ellenséggel, egy cinikus és az emberi életet semmibe vevő bürokratikus rendszerrel is kilátástalan küzdelmet kell folytatnia. Ez az Alien széria

elsődleges felvetése, és mint olyan, nagyon is jól működik filmről filmre, főleg, ha hozzáértő rendező kezébe kerül. Így, a hetedik (az Alien vs. Predator filmeket is beleszámítva kilencedik) rész környékén azonban talán már érdemes lenne elgondolkodni azon, hányszor lehet, pontosabban hányszor kell még ugyanezt a történetet elmesélni.

A legújabb inkarnáció, a Romulus ígéretesen kezdődik. Egy emberiség által kolonizált bányabolygón vagyunk, az ott lakók életébe kapunk izgalmas és szépen kidolgozott bepillantást. Mint kiderül, a korábbi részekből megismert zsarnoki nagyvállalat tartja kézben az itt lakók életét is, azzal hitegetve őket, hogy bizonyos számú év letelte után továbbléphetnek, ám ez hazugságnak bizonyul. A bolygóról egy csapatnyi fiatal – köztük Rain (Cailee Spaeny) és hibás androidja, Andy (David Jonsson) – egy arra keringő elhagyott űrhajó segítségével szeretne elszökni. Az űrhajón azonban – micsoda meglepetés – vérszomjas idegen lények várják a csapatot.

|||||

Elmaradhatatlan android. Andy az eddigi legjobb robotszereplők közül való

A hangulatos világepítés pedig ezzel véget is ér, és feláll a megszokott séma. Hőseink ott ragadnak az űrhajón, amelytől menekülést reméltek, és csakhamar össze is találkoznak az első arctámadókkal, vagyis az Alien-világból ismert idegen, a xenomorf egyik kezdetleges fejlődési formájával.

Nyilván az űrhajón kergetőzést is lehet jól és izgalmasan csinálni, ezt pont az Alien-filmek bizonyították már többször, és nincs ez másképp a Fede Álvarez rendezésében megvalósult Romulusban sem. A cselekmény pörgős, a feszültség folyamatos – van versenyfutás az idővel, a világűr csendjében függő elhagyott űrhajó klausztrófó b tere, mindez pedig egy szokatlanul fiatal szereplőgárdával megtámogatva.

Az idegen mellett az Alien-világ másik toposza a kemény női főszereplő, akit Sigourney Weaver tett feledhetetlenné annak idején. Cailee Spaeny jóval fiatalabb, mint Weaver már akár az első Alien-film idején, alkatra is törekenyebb, de nem is ez a baj, hanem az, hogy Rain szerepe nem hálás, nem izgalmas. Nála sokkal érdekesebb karakter Andy, akit Jonsson nagyon szépen kitalál és színesen alakít. Nem lövöm le a meglepetést, de a későbbiekben egy részben mechanikus bábbal, részben AI-val létrehozott szereplővel igyekszik még inkább megidézni a korábbi Alien-filmeket a Romulus, igen kellemetlen eredménnyel.

Az egyébként jó tempójú, izgalommal teli film azonban csak szórakoztatni képes, igazi hatást gyakorolni nem. Nemcsak rókáról, hanem xenomorfról sem lehet ugyanis akárhány bőrt lehúzni. Akárhányszor találkozik össze ez a rém olyan szereplőkkel, akik nem hallottak még róla, akárhányszor rémülnek meg tőle és akárhányszor kerülnek halálos veszélybe egy olyan térben, ahonnan nincs kiút, mi, nézők bizony nem fogunk már sem megdöbenni, sem megijedni. Hiszen, ha nekik nem is, nekünk nagyon ismerősek a lény megnyilvánulási formái,

láttuk már sokszor, és bizony meg is rémültünk tőle jópárszor. Badarság elvárni, hogy a 2024-es közönségre ugyanolyan vagy akár csak hasonló hatást gyakoroljon az arctámadó pókra és emberi kézre egyaránt hasonlító, univerzális fóbiákat ébresztő alakja, a mellkasból kitörő embrió brutalitása vagy a kifejlett xenomorf lenyűgöző magassága, zavarba ejtő fejformája és hideg kegyetlensége, mint 20, 30 vagy akár 40 évvel ezelőtt. Ezen pedig a legkevésbé sem segít, hogy a legfontosabb fordulatok, legfrappánsabb párbeszéddek, sőt, legemlékezetesebb képek is az első két-három rész pontos másolatai. Jóindulattal akár hommage-nak is nevezhetnénk őket, ha – mindössze az utolsó képkockák kivételével – nem ezekből állna össze a teljes film.

Nem kizárt, hogy a két legutóbbi, filozofikusabb hangvételű rész, a Prometheus és a Covenant meglehetősen hideg nézői fogadtatásának tudható be, hogy a Romulus mellőzi az Alien-univerzum továbbszövését és az általa felvetett egzisztenciális kérdéseket, és az online kommentelők nyomásának engedve visszatér a szálegyenes sci-fi testhorrorhoz. Lehet tehát, hogy volna friss ötlet, csak éppen a közönségnek nem kell. A xenomorf ezzel a saját farkába harap – és talán itt van az a pont, ahonnan hagyni kellene már békében terrorizálni az univerzum moziba nem járó lakóit.

BOZSÓDI-NAGY ORSOLYA

ALIEN: ROMULUS (2024)

Rendezte: Fede Álvarez

Írta: Fede Álvarez, Rodo Sayagues

Fényképezte: Galo Olivares

Zeneszerző: Benjamin Wallfisch

Szereplők: Cailee Spaeny, David Jonsson,

Archie Renaux, Isabela Merced, Spike Fearn,

Aileen Wu

Janovics. Folytatódó kolozsvári Vidnyánszky-varázslat

SIMON JUDIT (Nagyvárad, 1956) Spectator-díjas újságíró, színikritikus, a Holnap Kulturális Egyesület elnöke.

Rendezőnek, színésznek vallja magát, de ifj. Vidnyánszky Attila igazából varázsló, aki szó szerint elvarázsol az előadásaival. Legutóbb a *Janovics* című színjátékkal. A Kolozsvári Állami Magyar Színház felkérésére a kárpátaljai származású (ennek jelentősége van) budapesti rendező – bevallása szerint – sorozatot indított, melyben a magyar kultúra jelentős személyiségeiről mesél az ő összetéveszthetetlen színházi nyelvén. A sorozat első előadása az *Ifjú barbárok* volt, melyben sok minden más mellett beszélt Bartók Béla kényszerű emigrációjáról. (Az előadásról az Interferenciák fesztiválnaplóm hetedik részében írtam, az Újvárad online változatán megtalálják.)

A *Janovics* szöveggönyvét Vecsei H. Miklós színművész írta, őt méltán nevezhetjük drámaírónak is. Akár az *Ifjú barbárok* esetében, tanulmányozta a

színházalapító színidirektor, filmkészítő nagypolgár munkásságát, életét, valamint a kort, amelyben élt, a történelmi eseményeket, melyek meghatározták e rendkívüli ember cselekedeteit. Vecsei H. együtt Németh Nikolett dramaturggal, feldolgozta Janovics Jenő naplóját, beépítette az előadás szövegébe a szereplők improvizációit és erős vonásokkal megalakították a portrét és a korrajzot.

Ifj. Vidnyánszky ebből a forgatókönyvből olyan előadást alkotott, amely szól a múltról és jelenről, történelemről és társadalomról, de elsősorban a színházról. Arról, hogy a színház megtartó erő, őrizni kell, akkor is, ha éppen elvenni akarják, akkor is, ha éppen széthúzni, megosztani, elsilányítani szándékoznak. A szó, a zene, a játék, a tánc harmóniát képes teremteni emberek és nemzetek között. A színházban meglátjuk valós önmagunkat, tükör, melyet élénk tart, és valljuk be, nem mindig tetszik, amit látunk. Figyelni kell viszont, mert ha elfordítjuk a tekintetünket, észrevétlenül csúszunk a semmibe. Idézetek hangzanak el a Hamletből, nem véletlenül, és nem csak azért, mert ezt a darabot játszották, amikor a Janovics Jenő vezette magyar színházat, az első világháborút követően, a román hatóságok bezárták, az épületet kisajátították. „Lenni vagy nem lenni?” Hamlet kérdésre Janovics és társai azt mondták: lenni.

45

|||||

Albert Csilla (Poór Lili)

Jelenet az előadásból

*Fotók: Biró István / Kolozsvári
Állami Magyar Színház*

Janovics Jenő megépítette a nemzeti színházat, s amikor el kellett hagyni ezt, színházat teremtett a Sétatéren, a jelenlegi magyar színház épületében. Amikor mindenki ment, ő maradt, amikor számosan megalkudtak, feláldozta vagyonát, jólétét, kockáztatta az életét, de egyenes gerinccel ragaszkodott az elveihez, a magyarságához. Elsők között készített magyar filmet, Kertész Mihályt, Korda Sándort indította a világhírnév felé.

A kárpátaljai szegény, zsidó fiúból lett kolozsvári nagypolgár a magyar színház zászlóvivője, a magyar film egyik megteremtője, társával, a drámai hősnő Poór Lilivel mindent odaadtak, hogy

Kolozsváron magyarul szóljanak a klasszikusok és akkori kortársak szavai. Mekkora csalódás lehetett, amikor 1944-ben úgy döntenek a hatóságok, hogy ő nem magyar, vagy nem elég az. Ekkor kell elbujdosnia, de visszatér. Még egy nagy lélegzet, 1945-ben újraindul a színház, a direktor viszont elmegy, csak a másik dimenzióból nézheti a bemutatót.

A sötét tónusú jelmezek között beszédesek a román katonák piros uniformisai. Félelemkeltőek. Amikor megjelennek a pirosba öltözöttek, a többiek megrémülnek. Ilyen rémületet kelthettek a fekete egyenruhák, kakastollas kalpagok is, amikor megkülönböztették az embereket.

Bács Miklós (Janovics)

A kolozsváriak *Janovics* előadása nem tragédia, nem dráma, de drámai. Szöveg, zene, tánc, bohóctréfák, szürreális játékok, vetítések alkotnak teljes egészet. A színpadkép alig különbözik az *Ifjú barbárok* előadásának díszletétől, a játék során ravaszul alakul éppen azzá a helyszíné, ahol a cselekmény zajlik. Az előadás felnagyít pillanatokat, mint a nagyítóüveg a celluloidon megmaradt filmjeleneteket. A szereplőválogatás során arcok jelennek meg a vásznon, az előadás szereplőinek érzelmei, döbbenetes képekben.

A narrátor (Bodolai Balázs) igazít el időben és térben, mutatja be a szereplőket. Bács Miklós személyesíti meg Janovicsot hatalmas eszköztárral, de mindig érzékenyen, finoman, a megtévesztésig hitelesen. Művészi erővel mutatja meg a direktor vívódásait, személyiségét. (Számomra a kolozsvári direktor csak ilyen vezető, ember, férfi lehetett, mint amilyenek Bács ábrázolta). Bíró József (Méry bácsi, házi tűzoltó) saját otthonából hozott egy relikviát az előadásba: a Janovics vezette társulatot és színházi személyzetet megőrkítő fényképet. Bírónak elszorul a toroka, amikor megmutatja nekünk, nézőknek, nekünk pedig mindannyiszor, amikor a színházi „kisember” lelkébe tekinthetünk. Kardos M. Róbert alakítja a színház másik „kisemberét”, Bürger Antal, öltöztető szabót. Visszahúzóda, halk beszéde tele van feszültséggel. Kardos M. játékból érezhető, hogy az öltöztető legyőzi félelmét, hogy semmi nem készítheti megfutamodásra. Fontos szereplők ők, nemcsak azért, mert a legnehezebb pillanatokban is ott állnak Janovics mellett, hanem azért is, mert azok megtestesítője és szószólója, akik a színpad mögött teljesítenek szolgálatot, akiket nem világítanak meg a reflektorok, de nélkülük aligha lenne előadás.

Albert Csilla szinte szöveg nélkül, lenyűgözően szuggesztív játékkal ábrázolja Poór Lilit, a dívát és a hú társat, a színésznőt és az aggódó asszonyt.

Lényegében minden szereplő külön dicséretet érdemel. Ritkán látni ennyire tökéletes együtt játszást, mint ebben az előadásban. Minden szereplő szerves része a produkciónak, ugyanakkor mindegyikük külön személyiség a színpadon.

Ifj. Vidnyánszky Janovicsa is fergetes tempójú, nevetető és torokszorító, játékos és túpontos, pimasz és tabudöntögető. Késélen táncol, de soha nem lépi át a határt, ami giccsbe, olcsó komédiázás-

ba fullasztaná az előadást. Mindig képes megmaradni azon a határon belül, amit jóízűségnek nevezünk. Kinagyít, de nem túloz, tréfál, de nem vicceskedik, drámai, de nem melodramázik. Mindennek megvan a pontos helye, ideje és aránya.

Az előadásnak látszólag két vége van, pedig az első tapsrend és meghajlás csupán egy intermezzo: maradjunk ott mi is, ahogy a nézők akkor, amikor a román hatóságok leállították az előadást. Maradunk, mert mi, nézők is szó szerint szereplők vagyunk. Maradunk, hogy megnézzük a folytatást, mert van folytatása az előadásnak és a magyar színháznak. Amikor adott pillanatban ott állnak egymás mellett Barbár B. (Imre Éva) és Janovics, ott van a színpadon a 20. század minden szépségével és szörnyűségével.

Hát, ilyeneket tud ez a fiatal rendező, és ilyeneket tudnak a kolozsvári színművészek.

Várjuk a sorozat folytatását, ami megérezésem szerint Ady Endre köré épül majd, mert a költő jelen volt mindkét előadásban. Persze más is lehet. Ifj. Vidnyánszky Attila a meglepetések embere.

SIMON JUDIT

KOLOZSVÁRI ÁLLAMI MAGYAR SZÍNHÁZ

Janovics Jenő életéből inspirálódva, Vecsei H. Miklós és Németh Nikolett szövege és a társulat improvizációi alapján:

Janovics

Rendező: ifj. Vidnyánszky Attila

Dramaturg: Németh Nikolett

Díszlettervező: Csíki Csaba

Jelmeztervező: Cs. Kiss Zsuzsanna

Zene: Mester Dávid

Koreográfus: Berecz István

Szereplők: Bács Miklós (Janovics direktor úr), Bíró József (Méry bácsi, házi tűzoltó), Kardos M. Róbert (Bürger Antal, öltöztető szabó), Albert Csilla (Poór Lili), Tótszegi Zsuzsa (A lány), Bodolai Balázs (A hang), Imre Éva (Barbár B.), Váta Lóránd, Pánczél Lilla, Daradics Hannah, Gedő Zsolt, Kiss Tamás, András Gedeon, Farkas Loránd (Ismert és ismeretlen történelmi figurák, egy filmes stáb, végül Ady Endre)

|||||

